

JUSTISDEPARTEMENTET	
15 APR 2009	
SAKSNO:	200801140
AVDELING:	LOV/EO/T&H
DOKNR:	190
ARKIVKODE:	

Høringsuttalelse 2007:13

Den nye sameretten

eller

Statens oppgjør med tidligere urett

Gaske Dajven Båatsoe Tjieltie /

Nord-Trøndelag Reinsamelag

Høringsuttalelse

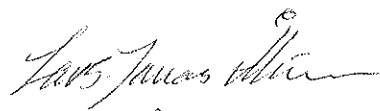
Gaske Dajven Båatsoe Tjieltie / Nord-Trøndelag Reinsamelag (GDBT/NTR) viser til Departementets brev av 15.02.08 og takker for muligheten å komme med egen uttalelse til Samerettsutvalget (heretter SRU II) sitt forslag, presentert i NOU 2007:13, del A og B. Vi takker også for at det var mulig å utsette svarsfristen.

Denne uttalelsen er utarbeidet av et utvalg i GDBT/NTR etter oppdrag fra styret. I utvalget har inngått Morten J. Danielsen, Nils P. Joma, Mattias Jåma og Ivar Toven. Utvalgets sekretær har vært Sten Jønsson.

Uttalelsen er forelagt et medlemsmøte og vedtatt av dette.

Grong 14.04.09

For GDBT/NTR

Lars Jonas Åhren / nestleder i styret

Høringsuttalelse	side
1.0 Sammen drag	7
2.0 Statens ansvar utover SRU II	9
2.1 Staten har det fulle ansvar	9
2.2 Departementets videre arbeid	9
3.0 GDBT underkjenner SRU II	9
3.1 GDBT spørsmål	10
3.2 Samerettsutvalgets mandat	10
3.2.1 GDBT bemerkninger	10
3.3 SRU II og Finnmarksloven	11
3.3.1 GDBT bemerkning	11
3.4 Konfliktredselen missledet SRU II	11
3.4.1 GDBT bemerkninger	11
3.5 SRU II valgte feil utgangspunkt	12
3.5.1 GDBT bemerkninger	12
3.6 SRU II har foretatt mangelfull beskrivelse av rettighetsbærere	12
3.7 GDBT om rettighetsforvaltning	13
3.8 SRU II om grunneierrett	13
3.8.1 GDBT bemerkninger	13
3.9 Opparbeidelse av eiendomsrett	13
3.9.1 GDBT bemerkninger	14
3.10 Bruk - bruksrett	14
3.10.1 GDBT bemerkninger	14
3.11 Beiterett	14
3.11.1 GDBT bemerkninger	14
4.0 Norge sitt ansvar	15
4.1 Stortinget	15
4.1.1 Grunneierne styrer	15
4.1.2 Folket tar styringen	15
4.2 Kommunene	15
4.3 GDBT bemerkninger	15
5 Eldre lover og samerett	16
5.1 Kong Christian V Norske Lov.	16
5.1.1 GDBT bemerkninger	16
5.2 Lover på reindriftens område	16
5.2.1 Lappecodisillen av 1751	16
5.2.2 Felleslappeloven 1883	16
5.3 Forfordeling av jordbruket	17
5.4 SRU II om reindrifftsrett	17
5.5 GDBT bemerkninger	18
5.6 Reinmerket	18
5.6.1 GDBT bemerkning	18

	side
6.0	Samene - en sammensatt gruppe
6.1	GDBT bemerkninger
7.0	Spørsmål ang. grunneiendommer
7.1	Eiendomsregistrering
7.2	Enheter i matrikkelen
7.3	Skatt og skatteverdier
7.4.	Mangelfull registrering
7.5	Eiendomsgrenser
7.6	Kart
7.7	Gårds- og bruksnummer
7.8	Tinglysing og grunnbok
7.9	Jordskifte
7.10	Kompetanse til å løse tvister
7.11	GDBT bemerkninger
8.0	Disse saakaldte statseiendomme
8.1	GDBT bemerkning
9.0	Forvaltningen av skogen
9.1.	GDBT bemerkninger
9.2	GDBT om eiendommer i
	Nord-Trøndelag
9.2.1	Statskog i Nord-Trøndelag
9.2.2	Van Severen - Ulvig Kjær
9.2.3	Verdalsbruket
9.2.4	Meråker Bruk
9.2.5	Ogndalsbruket
9.2.6	Opplysningsvesenets fond (Ovf)
9.3	GDBT bemerkninger
10	Regulering av eierskap
10.1	Statsborgerskap
10.1.1	GDBT bemerkninger
10.2	Konssjonslovgivingen
10.2.1	Skøtkonsesjonsloven
10.2.2	Myrkonsesjonsloven
10.2.3	Fjellkonsesjonsloven
10.2.4	Samlet konsesjonslovgiving
10.3	GDBT bemerkning
11	Almenningene
11.1	GDBT bemerkning
11.2	Stortinget om almenninger
11.3	GDBT bemerkninger
11.4	Fjelloven
11.4.1	GDBT bemerkninger
11.5	LMD - Tiden og tilhøva
11.5.1	GDBT bemerkning

	side
12.0	Forskjellige lover 35
12.1	Lov om småbruk- og boliglån 35
12.1.1	GDBT bemerkning 35
12.2	Plan- og bygningslov. 35
12.2.1	GDBT bemerkning 36
12.3	Naturvernloven 36
12.3.1	Seminar om bruk og vern 36
12.3.1.1	GDBT bemerkninger 37
12.4	Lov om viltet 37
12.4.1	GDBT bemerkning 39
12.5	Friluftsløven 39
12.5.1	GDBT bemerkning 39
12.6	GDBT om motorferdselloven 39
13.0	Forslag fra GDBT 40
13.1	Opprydding i departementene 41
13.2	Nytt samerettsutvalg III 41
13.2.1	Gjennomfør tiltak etter hvert 41
13.3	Mest mulig enhetlig lovgivning 41
13.4	Kartleggingsloven, a) 42
13.5	Hålogalandsloven, b) 42
13.6	Lov om rettsforhold m.v, c) 42
13.6.1	Gjennomfør revidert Statskog 42
13.7	Fjelloven, d) 43
13.8	Friluftsløven, e) 43
13.9	Reindriftsløven, f) 43
13.10	Saksbehandlings- og konsultasjons- loven, g) 43
13.10.1	Plan- og bygningsloven, g) 43
14.0	Vedlegg - SRU II mandat, bearbeidet av GDBT 44
15.0	Kilder 45

1.0 Sammenheng

GDBT/NTR foreslår at det så raskt som mulig nedsettes et nytt samerettsutvalg. Dette fordi SRU II har latt være å utrede alle deler av mandatet. Utvalget har valgt å se bort fra den historiske dokumentasjonen i sitt eget arbeid (2007:14), samtidig som de har latt være å vurdere historiske fakta som helt åpenbart inngår i mandatet. Som følge av dette har SRU II ukritisk valgt å utgå fra at gjeldende rett ikke bygger på tidligere urett. Dette har ført til at utvalget i det store har lagt fram svært lite tilfredstillende forslag.

GDBT/NTR kan konstatere at utvalget har valgt å se bort fra flere avgjørende momenter i sitt mandat. Utvalget har latt være å beskrive rettsutviklingen. SRU II har ikke lagt fram den historiske redegjørelsen for de sedvaner, rettsoppfatninger og rettsregler som har gjort seg gjeldende.

SRU II har ikke presentert en helhetlig redegjørelse for den faktiske bruken av land og vann i de samiske områdene. SRU II har latt være å benytte seg av relevant bakgrunnsmateriale utarbeidet av SRU I. GDBT/NTR har derfor sett seg nødt til i denne uttalelsen å gi et antall eksempler for å belyse SRU II sitt ufullstendige arbeid. Eksempelene er ikke uttømmende.

SRU II legger til grunn at grunneiernes rettigheter er overordnet og alle andre rettigheter, inkludert samene sine er underordnet disse. Dette syn ble på alvor utbredt i de ledende politiske lag etter 1814 og de etterfølgende 100 år. Stortinget var da satt sammen av grunneierinteresser, og 90% av folket, deriblant samene med sine rettigheter, ble holdt utenfor politisk innflytelse. Dette grunneierdominerte Storting foretok en nærepå systematisk rasering av de kollektivt forvaltede rettighetene, og overførte disse til private grunneiere.

Skogen, jakten, beiteretten og fisket ble ført over på grunneiernes kontroll, samtidig som grensene for eiendommene ble utvidet. Dette kunne foregå innenfor et system med alvorlige mangler i forhold til kartlegging og registre-

ring av eiendommer. Alle elementer rundt eiendomsspørsmål har inn til våre dager vært beheftet med systemsvakheter, selve matrikkel, enhetene i denne, kartfesting, gårds- og bruksnummereringen, eiendomsgrensene og grensegangsaker, jordskiftet, tinglysning og grunnbøker, ja kort sagt alle delene i denne kjeden har vært beheftet med feil. I dette systemet har gjeldende grunneierrett utviklet seg.

I Nord-Trøndelag har et antall store eiendommer påfallende fellestrekk. De ble etablert og kraftig utvidet med støtte av det grunneierstyrte Stortinget, har vært igjennom mange rettighetsoverdragelser, som kunne starte med overdragelsen av bruksretten til skogen, som noen transaksjoner senere har blitt til den fulle eiendomsretten til skogen og fjellet. Det som ble igjen er *disse saakaldte statseiendomme*, som skoginspektør Martens uttrykte det.

Stortinget vedtok lover som hver for seg ikke var nok til å rasere samenes rettigheter. Men i sum har alle disse vedtak ført til en kraftig uthuling av rettighetene. Lov om statsborgerskap førte til vanskeligheter for de samer som fra gammelt av benyttet seg av begge lands territorier. Reineiernes driftsbetingelser ble kraftig beskåret gjennom felleslappeloven og dens etterfølgere. Konesesjonslovene overførte rettigheter til grunneierne. De kollektive allmenningsrettighetene ble uthulet, og de som ble igjen ble ført over til grunneiernes kontroll, (fjelloven). Annekterte områder (myrkonesesjonsloven) ble solgt til folk i desperat behov av utkomme, som førte til etableringen av 1.200 nye gårdsbruk/bureisningsbruk bare i Nord-Trøndelag (lov om småbruk og boliglån).

De kollektivt forvaltede jakt- og fiske-rettighetene ble privatisert, gjort vanskelige å opprettholde, uthulet, eller overført til organer der samene var utestengt. Dette gjennom en rekke vedtak. Elgjakten ble overført til grunneierne 1818, det ble innført forbud mot fangst i dyregraver, grunneierne fikk kraftig utvidede rettigheter gjennom lov om jakt og fangst 1899, samtidig som forbudet mot jakt med hund ble utvidet, det ble åpnet for jakt for alle

borgere i de s.k statsallmenninger og samene ble fratatt jakt og fiske gjennom fjellovens bestemmelser.

De lærde miljøer lot seg villig bli brukt for å underbygge grunneiernes ambisjoner. Dette er godt formulert av SRU I, men ignorert av etterfølgeren. Historien ble forvansket, samene ble definert som underordnet, og gjort usynlige. Mange samer ble definert som husmenn o.a, gjort rettsløse. Det ble legitimt å diskriminere samene og stuert å overse rettighetene til disse.

SRU II har dessverre snudd ryggen til alle disse og andre meget sentrale spørsmål, helt avgjørende for forståelsen av tidligere og nåværende rettighetsforhold i Nord-Trøndelag og øvrige mandatområdet.

Den norske stat opprettholder og har utviklet diskrimineringen. Nå i lys av naturvern der samiske rettighetshavere får begrensninger samtidig som andre grupper blir stimulert til næringsutvikling og bruk i disse verneområdene. Ulike offentlige organer tillates å sette til side vedtak i Stortinget som sier at reineiernes egne organer - områdestyrene skal ha flertall av reineiere.

På denne bakgrunn oppfordrer vi på det sterkeste miljøene innenfor politikk og forvaltning til å - leve som man lærer. Foreta en ansvarsavklaring og opprydding i og mellom departementene. Dette uavhengig av vårt krav om et nytt samerettsutvalg SRU III.

GDBT/NTR mener seg på gode grunner kunne hevde at SRU II ikke har utredet og vurdert flere avgjørende deler av mandatet. Derfor forslår vi at det så raskt som mulig nedsettes et nytt utvalg, SRU III, med oppgave å utrede alle deler av mandatet. Fram til at dette nye utvalg har kommet i mål opprettholdes et "revidert Statskog". SRU III sine forslag skal være basert på at samene er likeverdige uansett bosted. Alle eventuelle forslag skal ha dette utgangspunkt.

Den norske stat har uavhengig av SRU II sine

forslag det fulle og udelte ansvar for å

- klarlegge tidligere urett
- finne fram til løsninger for å bøte på skadene,
- gjennomføre tiltakene, med hjelp av alle de instrumenter staten rår over.

GDBT/NTR kan ikke støtte iverksettelsen av flere av de forslag som SRU II legger fram. Spesielt ille er utvalgets vektlegging av fjelloven og forslagene i tilknytning til denne. I stedet foreslår vi at man starter avviklingen av fjelloven så raskt som mulig. Reindriftsloven trenger en helhetlig gjennomgang. Gjennomfør eventuelt SRU II sitt forslag ang. kartleggingslov, dog først etter avgjørende forandringer/presiseringer. Avstå fra å gå videre med forslaget ang. Hålogalandslov.

GDBT/NTR stiller seg for øvrig fullt ut bak uttalelsen til Norske Reindriftsamers landsforbund (NRL).

GDBT gjør også oppmerksom på at vi har tiltrådt en felles sørsamisk høringsuttalelse administrert av Saemien Sijte.

2.0 Statens ansvar utover SRU II

Opprettelsen av Samerettsutvalget er i seg selv en innrømmelse fra staten av at det har foregått systematisk offentlig/offentlig sanksjonert diskriminering av samene, enten enkeltvis eller mot avgrensede grupper. Denne innrømmelsen er nødt til å innebære at Norge skal ta ett oppgjør med måten samene er blitt behandlet på. Dette gjelder selvfølgelig ikke kun innenfor rammene av gjeldende rett.

Vi vil presisere det todelte ansvar som påligger den norske stat. Først som politisk premiss-giver, herunder lovgiver. Deretter rollen som forvalter.

All direkte diskriminering i form av negative tiltak rettet direkte mot samene, foretatt av private så vel som av offentlige aktører, med lov-hjemmel eller politisk sanksjon faller inn un-der statens ansvar. På samme måte faller også den indirekte diskrimineringen i sin helhet inn under dette ansvar. Positiv forskjellsbehand-ling av andre grupper, hvilket indirekte har ført til at disse har kunnet styrke seg på bekostning av samene ligger under statens fulle ansvar.

Uansett om skadevolderen har vært staten, el-ler private aktører som har opptrådt med lovlig beskyttelse, har staten ansvaret for å foreta et mest mulig grundig utredningsarbeid og klar-legge historien så langt dette er mulig. Staten har det fulle ansvar, være seg diskrimineringen har foregått i statens egen regi, eller i andre deler av det offentlige Norge. Dette inkluderer kommunale forsamlinger, offentlige foretak og domstolene.

2.1 Staten har det fulle ansvar

Vi ønsker å presisere at staten har det fulle og udelte ansvar for å

- klarlegge tidligere urett
- finne fram til løsninger for å bøte på skadene,
- bøte på skadene, med hjelp av alle de instru-menter staten rår over.

Ansvaret for å rydde opp kan ikke skyves over på samene som kollektiv eller enkeltvis. Men heller ikke på de aktører som med statens vel-signelse har gjort urett ovenfor samene og har kommet i besittelse av rettigheter som tidligere

tilhørte samene. Vi er fullt klar over at alle feil ikke er mulige å rette opp. Et urokkelig krav er likevel at staten gjør det som er mulig for å rette opp tidligere urett.

Staten har også ansvar for å finne løsninger som bøter på skadene, enten disse er å finne innenfor rettssystemet eller krever andre tiltak. Dette bør foregå i tettest mulig dialog med de berørte. Ingen løsninger er i utgangspunktet utelukket. Det er på ingen måte tilstrekkelig å kun vurdere forslag og tiltak innenfor ram-mene av gjeldende rett. Når så løsningene er funnet har staten ansvar for at disse blir iverk-satt. Dette både i forhold til selve gjennomfø-ringen og de økonomiske konsekvenser tilta-kene fører med seg. Til sist har staten ansvar for å sette i verk tiltak som forhindrer gjenta-kelse.

2.2 Departementets videre arbeid

Det vil bli avgjørende viktig at departementet holder fast ved den opprinnelige hensikten bak nedsettelsen av SRU II. Antallet hørings-svar for eller i mot ulike deler av SRU II sine for-slag kan ikke være avgjørende. Justis- og poli-tidepartementet har i oppgave å forsøke finne fram til løsninger som ivaretar de samiske ret-tighetene på en fullgod måte, også dersom disse ikke nødvendigvis bygger på et etablert flertallsyn. I en sivilisert rettsstat kan aldri mindretallets rettigheter og interesser være for-mål for flertallets tilfeldige velvilje. Samenes rettigheter er ikke et voteringstema.

3.0 GDBT underkjenner SRU II

Samerettsutvalget II har på ingen måte prøvd å se på den systematiske uretten, meisle ut og drevet langt inn i våre dager. Dette er kanskje mest skuffende med utvalgets arbeid. Derfor gjenstår inntrykket av en utredning som mun-ner ut i kosmetiske forslag som ikke forandrer noe, men sementerer de rådende forhold.

Mandatet for SRU II inneholder flere henvis-ninger til internasjonal rett og de forpliktelser dette gir for Norge. I stedet for å ta disse for-pliktelsene som utgangspunkt for sitt arbeid, ser utvalget på konvensjonene som problemer som de med juridiske spissfindigheter skal for-

søke å vri seg unna. SRU II har misforstått sin oppgave. Norge har all rett å iverksette tiltak som gjør at man oppfyller disse forpliktelsen med god margin. Konvensjonene er minste-standarder.

Vi kan ikke se annet enn at SRU II med sitt metodevalg, på avgjørende områder har håndtert denne problemstillingen omtrent stikk motsatt av det vi har oppfattet som hensikten med arbeidet. SRU II legger til grunn gjeldende lovverk for sine forslag, uten å stille spørsmål hvorvidt dette samlede lovverket bygger på tidligere urett, og systematisk tilsidesettelse av rettighetene til samene.

SRU II bortser fra den historiske dokumentasjonen, også når denne foreligger i utvalgets eget materiale, presenteret i NOU 2007: 14. GDBT/NTR har derfor sett seg nødt til å gi noen eksempler på lover og annet som klart viser på tilsidesettelsen av de samiske rettighetene. Dette trenger nødvendigvis ikke å ha vært det primære formålet, men en ikke uvesentlig bivirkning. Samlet har dette svekket de samiske rettighetene, samtidig som de etter hvert store grunneierne har fått nye rettigheter.

Et samerettsutvalg verdt navnet er nødt til å ta for seg 1800- og 1900-tallets ånd, synet på samene som mindreverdige, hvilket gir seg til syne og gjennomsyrrer det offentlige Norge, får gjennomslag i lovgivingen og legitimerer myndighetenes forvaltning ovenfor samene. Denne ånd ble så overført til den private sfære, der det ble legitimt for grunneiendomsspekulanter, jordbrukere, nyryddingsmenn og andre å forsyne seg av de samiske rettighetene uten å spørre, og uten å risikere irettesettelse. Når så kommunale forsamlinger vedtok finnejaging ble diskrimineringen total.

Derfor er det kort og godt ikke akseptabelt at den norske stat aktivt bidrar til å la tåketeppe ligge slik SRU II legger opp til.

3.1 GDBT spørsmål

Når vi ser resultatet av SRU II sitt arbeid blir vi nødt til å stille spørsmålet - hvorfor ble samerettsutvalget nedsatt? Ble dette og forrige

utvalg nedsatt fordi, den norske stat er bevisst tidligere overgrep mot det samiske folk, og derfor har en klar vilje til å avdekke disse, for så å bøte på skadene så langt dette er mulig? Eller er det i stedet andre grunner til at utvalget ble nedsatt?

Vi så i hvert fall ikke for oss at SRU II ble nedsatt kun som en hyggelig gest, for å vise god vilje ovenfor samene. Dersom vår og annen tilgjengelig historisk fakta av diskriminering, overgrep og tapte rettigheter ikke anses for korrekt, bør det legges fram dokumentasjon som tilbakeviser våre påstander.

3.2 Samerettsutvalgets mandat

Samerettsutvalget ble gjenoppnevnt 1.juni 2001. Oppdraget denne gangen framgår av kongeling resolusjon av samme dato. Her spesifiseres i 21 punkt (inndeling foretatt av GDBT, se vedlegg) de forskjellige momenter som utvalget skal arbeide med, (i tillegg et punkt som angir tidsbruk m.v). Tre av punktene i mandatet spesifiserer at utvalget:

- 2.3 - *“bør generelt gi dels en framstilling av rettsutviklingen og av rettstilstanden i dag, dels en begrunnet vurdering av hvilke endringer i rettstilstanden som er ønskelige.”*, videre
- 2.4 - *“bør gi en historisk redegjørelse for hvilke sedvaner, rettsoppfatninger og rettsregler som har gjort seg gjeldende når det gjelder retten til og bruken av land og vann i samiske bruksområder”* og
- 2.5 - *“bør gi en historisk redegjørelse for den faktiske bruken av land og vann i disse områdene og for eventuelle uoverensstemmelser mellom rett og faktisk bruk.”* (NOU 2007:13 bind A s. 139)

3.2.1 GDBT bemerkning

Når vi sammenlikner disse delene i mandatet med utvalgets faktiske arbeid kan vi ikke se annet enn at utvalget har latt være å redegjøre for dette i utredningen.

- Hvor er det gjort en framstilling av rettsutviklingen? Etter vårt syn bør man ved en slik beskrivelse velge et historisk starttidspunkt innenfor et avgrenset rettsområde, for å deretter følge utviklingen framover. Dette gjentas for hvert rettsområde inntil man har et mest mulig heltdekkende bilde

av den relevante rettsutviklingen. Det er derfor ikke tilstrekkelig med enkelte løsrakte fragmenter fra ulike områder.

- Hvor finner man vurderingene av de endringer i rettstilstanden som er ønskelige? Vi kan ikke registrere at utvalget har viet denne problemstillingen særlig interesse.
- Hvor finner man den historiske redegjørelsen for hvilke sedvaner, rettsoppfatninger og rettsregler som har gjort seg gjeldende når det gjelder retten til og bruken av land og vann i samiske bruksområder? Også her har utvalget utført et fragmentarisk arbeid. Dersom en slik redegjørelse skal være meningsfull må man ta for seg de ulike aktørene sin innvirkning på og forhold til sedvanene, rettsoppfatningen og rettsreglene.
- Hvor er en helhetlig redegjørelse for den faktiske bruken av land og vann i de samiske områdene? Var det slik at områdene som er blitt kolonisert, kanskje spesielt etter 1750 var tomme på folk, ikke berørt av menneskelige aktiviteter, eller er f.eks de arkeologiske funnene fra grenseområdene og i mange tilfeller helt ned i fjæresteinene bekræftelse på noe annet? Her opplever vi at de ulike forfatterne som har levert materiale og medvirket i 2007:14, kun har fått tid og mulighet til å pirke på overflaten. Dette er misbruk av gode ressurser, og vi kan heller ikke se at de fakta som tross alt er presentert, er blitt vektlagt av SRU II i utformingen av sine forslag.

Dette er spørsmål som burde vært utredet og analysert i forhold til alle interessenter som hevder rettigheter i de samiske områdene. SRU II har dessverre snudd ryggen til de sentrale spørsmål man bør stille i forhold til tidligere og nåværende rettighetsforhold i mandatområdet.

3.3 SRU II og Finnmarksloven

I avsnitt 12.4 ser SRU II på forskjellene mellom Finnmark og det egne mandatområdet. Allerede innledningsvis velger utvalget å holde fram et antall forskjeller som de så velger å ha som begrunnelse for å se bort fra arbeidet foretatt i forkant av Finnmarksloven. "Rettighets-

forholdene har en annen og mer sammensatt karakter i det gjenoppnevnte Samerettsutvalgets mandatområde enn i Finnmark." (NOU 2007:13, s. 459)

3.3.1 GDBT bemerkning

GDBT/NTR er fullstendig klar over at Finnmark ikke er det samme som Nord-Trøndelag. Likevel finner vi det merkelig at utvalget velger å vektlegge det s.k Nord-Norge-utvalget - oppnevnt 1971, trøndelagsutvalget 1955 og høyfjellskommisjonen 1908, i stedet for å benytte seg av de kunnskaper forrige samerettsvalg har bygget opp.

Mye av kritikken mot Norges politikk ovenfor samene kan føres tilbake til bl.a disse valg. De var med på å sementere diskrimineringen av samene. Vi mener det burde ha vært en selvfølge og i tråd med SRU II sitt mandat, å så langt som overhode mulig benyttet seg av, så vel det historiske som juridiske materiale som ble utarbeidet i forkant av Finnmarksloven. I de tilfeller der dette ikke hadde hatt relevans skulle utvalget umiddelbart ha satt i gang egne utredninger.

3.4 Konfliktredselen missledet SRU II

Som tidligere referert innholder mandatet 21 forskjellige punkt. I de presentasjoner SRU II har hatt etter at utredningen ble presentert har de lagt vekt på å framholde fem punkt, hvilket innebærer at SRU II velger å tone ned de 16 andre. SRU II peker på følgende føringer i sitt mandat:

- "Forslagene skal så langt som mulig virke konfliktdepende." (Gauslaa 2008).
- "Den ikke-samiske befolkningens interesser skal anerkjennes" (Gauslaa 2008)

3.4.1 GDBT bemerkninger

Utvalgets forslag og resultatet av deres arbeid er selvfølgelig en konsekvens av interne valg og prioriteringer. Punktene utvalget velger å holde fram, sammenlignet med de som blir satt til side, viser på et arbeid sterkt preget av uvilighet ovenfor det grunnleggende mandatet. Derved har fokus blitt dreid over til å arbeide fram forslag som i minst mulig grad rokker ved den gjeldende ordningen. Derfor når ikke forslagene på tiltak opp til minstemålene i de

folkerettslige forpliktelsene.

GDBT/NTR blir på denne bakgrunn nødt til å spørre, hvorvidt denne konfliktredselen har ledet utvalget til å bevisst la være å legge fram fakta som bekrefter at samene er blitt fratatt rettigheter, som så har ført til at SRU II har kunnet unngå å legge fram forslag som setter stopp for en slik utvikling.

Dersom man ikke rydder opp i dette, vil det være all grunn å spørre hvor troverdig Norge er på dette området også ovenfor utlandet. Med hvilken rett kan Norge gi råd til andre stater i spørsmål som rører rettighetsforhold mellom folkegrupper?

Dette er i bunn å grunn et spørsmål om liv og lære.

3.5 SRU II valgte feil utgangspunkt

SRU II har inndelt sin utredning i tre hoved-områder

- del I Innledning 140 sider,
- del II Gjeldende rett 260 sider og
- del III Utvalgets vurderinger og forslag 800 sider.

Utvalgets utgangspunkt er som framgår "gjeldende rett".

3.5.1 GDBT bemerkning

Allerede ved å ta utgangspunkt i gjeldende rett gjør seg SRU II skyldig i et alvorlig feilvalg. Dette får avgjørende betydning for hele utredningen. De har ikke vurdert hvorvidt gjeldende rett bygger på tidligere urett. I tråd med mandatet burde SRU II vurdert den gjeldende retten opp mot tidligere rett og rettsutviklingen derimellom.

Med sitt utgangspunkt går SRU II f.eks god for felleslappeloven av 1883, der hele formålet var å ta parti for den jordbrukende befolkningen sine interesser på bekostning av de reindrifts-utøvende samene. Denne loven innførte ulike pliktregler som kun gjelder for reineierne og her ble det innført kollektivt skadeansvar, en sjeldenhet i lovgivingen ellers, da som nå. Etter at denne loven ble innført, fulgte et antall tiår med et særdeles intenst offentlig arbeid

med å begrense og regulere reindriften til fordel for jordbruket. Dagens reindriftslov er i sin sjel ikke noe annet enn en omarbeidet variant av denne diskrimineringsloven. Dette forbigår SRU II på en måte som ikke kan bety annet enn at utvalget stiller seg bak og støtter opp om begrunnelsene for disse systematiserte overgrep som ble hjemlet ved innføringen av felleslappeloven..

GDBT/NTR hadde forventet en mere åpen og nøytral tilnærming til koblingen mellom historien og forslagene som SRU II legger fram. Her burde utvalget ha sett til arbeidet som ble utført av forgjengerne. Utvalget burde f.eks sett til NOU 2001: 34, som innholder en utdypende beskrivelse av hvordan bevisst feilaktig historieskriving ble lagt til grunn for en overdreven glorifisering av Norge, systematisk favorisering av grunneierne, som så rettferdiggjorde den systematiske diskrimineringen av samene. "*«Den norske historiske skoles» lære om det langvarige over- og underordningsforholdet mellom nordmenn og samer, bidrog åpenbart til utforming av den juridiske læra om Finnmark som det herreløse land fra gammelt av. Der var imidlertid også andre trekk ved samfunnsutviklinga som bidrog i retning av å usynliggjøre eller undertrykke de samiske sedvanene og rettsoppfatningene.*" (NOU 2001:34, kap. 1.8.1)

GDBT/NTR kan ikke se at SRU II har vurdert denne side av saken i forhold til de sørsamiske områdene. Enten velger utvalget å se bort fra historien, eller så mener man at den norske politikken ovenfor samene i sør var den stikk motsatte mot den i Finnmark.

3.6 SRU II har foretatt mangelfull beskrivelse av rettighetsbærere

I et utredningsarbeid der individuelle rettigheter og kollektivt forvaltet rettigheter står sentralt finner vi det merkelig at det kun er same-nes rettigheter som blir tatt opp til prøving. Hva med statens rettigheter, når oppsto disse, og dette spesielt i de samiske områdene. Hvilke rettigheter ervervet de store skogselskaperne og alle disse nyryddingsmenn som under 1800-, og 1900-tallet spredte seg langt inn i de sentrale samiske områdene? Hvem tok - fikk de rettighetene i fra? Og hvem fikk sine rettig-

heter fratatt eller begrenset? Dette er spørsmål som vi hadde forventet at SRU II hadde valgt å ha et nøytralt og analytisk forhold til. Hvorfor påligger det samene å bevise sine rettigheter, når dette kravet ikke rettes mot andre???

3.7 GDBT om rettighetsforvaltning

I det sørsamiske området er alle rettigheter knyttet til den enkelte same, enten direkte eller indirekte. De s.k. kollektive rettighetene er ikke noe annet enn enkeltpersonenes rettigheter forvaltet kollektivt. Være seg rettighetene er forvaltet av et kollektiv eller av den enkelte direkte, er rettighetene knyttet til et geografisk område - i enkelte sammenhenger benevnt for områdetilhørighet. Kollektiv forvaltning av rettigheter innebærer ikke noe annet enn kollektiv forvaltning. Det eksisterer derfor ikke egne fritt selvstendig kollektive rettigheter, som ikke samtidig kan bli koblet til en avgrenset gruppe.

Det samiske samfunn har svært gamle tradisjoner på å forvalte disse rettighetene - innenfor rammene av sijte.

Offentlig politikk opp gjennom historien har imidlertid påtvunget samene forvaltning som ikke er i tråd med prinsippet beskrevet ovenfor. Någjeldende reindriftslov med sine regler om inndeling, er riktignok et lite skritt tilbake mot selvstyret. Men fortsatt legger staten føringer på *samenens forvaltning av sine rettigheter*.

3.8 SRU II om grunneierrett

I kapittel 8 tar SRU II for seg definisjonen av rettigheter, og innleder med å beskrive grunneierrettens særstilling og framholder at grunneierne har fri rådighet over eiendommen. Videre at denne retten består av ulike rådigheter som samlet utgjør eiendomsrettens innhold. Eierens særlige posisjon gir så vel positiv som negativ faktisk rådighet, dvs avgrenser rådigheten til seg selv og hindrer tilgangen for andre. Til sist rådighetens stilling ved eiendomsoverdragelse o.l. (NOU 2007: 13, del A s.297 -298).

I de etterfølgende delene av utredningen drøfter utvalget ulike begrensninger i denne rettig-

het, som f.eks bruksrett.

Når det gjelder reindriften velger SRU II å framholde grunneiernes utnyttingsrett i reinbeiteområdene og den lovlige hjemmelen for dette. Utvalget viser til reindriftslovens § 63 og mulighetene denne paragrafen tross alt gir for grunneierne. *“Det er imidlertid bare utnytting som er «til vesentlig skade eller ulempe» for lovlig reindriftsutøvelse som ikke er tillatt.”* (NOU 2007: 13, del A s.399).

3.8.1 GDBT bemerkninger

GDBT/NTR har vanskelig for å tolke SRU II sin innledende definisjonen, og de etterfølgende drøftingene, på annen måte enn at utvalget ønsker å slå fast grunneierrettens særstilling. Dette innebærer at utvalget legger til grunn at alle andre rettigheter er underordnet denne grunneierretten. Da de behandler reindriftsretten, er plassen viet til hvordan denne retten nå blir lovmessig regulert, og grunneiernes muligheter innenfor denne rammen. SRU II avstår fra å foreta en analytisk vurdering av denne rettens historiske stilling og utvikling i forhold til grunneierretten.

Vi tillater oss å mene at dette er direkte oppsiktsvekkende, spesielt når man heller ikke finner denne problemstillingen belyst i den historiske gjennomgangen. Kanskje spesielt med tanke på situasjonen i de sørsamiske områdene, burde utvalget ha bestrebet seg til det ytterste for å klarlegge rettighetshierarkiet, selvfølgelig etter å nøye vurdert bl.a den sk Selbu-dommen. Utvalget grep med andre ord ikke muligheten de hadde til å foreta en mest mulig heldekkende gjennomgang på dette feltet.

3.9 Opparbeidelse av eiendomsrett

I Stortingsmelding nr 19. 1958 som omhandler allmenninger i Nord-Trøndelag vurderte regjeringen flere momenter tilknyttet rådigheten over disse. Rettighetssynet i meldingen kan sammenfattes i følgende setning: *“Holdes der en ku på en eiendom må man betegne eiendommen som tilhørende jordbruket”* (St.meld. nr 19. 1958, s.11). Det er m.a.o. dyrets tilknytning til eiendommen som konstituerer dyreeierens rett til grunnen.

3.9.1 GDBT bemerkninger

GDBT/NTR har full forståelse for denne definisjonen, og forutsetter at dette også gjelder i de tilfeller der det holdes rein på en eiendom. Selvsagt kan man diskutere hvorvidt denne definisjonen er tilstrekkelig, men dersom rein-eierne er sett på som likeverdige med jordbrukerne, så burde i hvert fall følgende konklusjon være en udiskutabel logisk konsekvens. *Holdes der en rein på en eiendom må man betegne eiendommen som tilhørende reindriften.*

3.10 Bruk - bruksrett

Det bør stå rimelig klart at definisjonen av begrepet bruksrett er vel etablert. *“Den som har interesser av rettslig art i en eiendom uten å kvalifisere seg for betegnelsen eier, har en bruksrett eller begrenset rettighet i eiendommen.”* (Skogvang 2002, s. 189).

Bruksrettens underordnede stilling i forhold til grunneierretten framgår tydelig av jordloven: *“Dersom det er nødvendig for at jord skal kunne nyttast så godt som mogleg, kan departementet krevja at bruksrettar, servituttar og andre rettar til, i eller over fast eigedom skal avløysast, leggjast på eller skipast om mot skadebot etter vanlege rettsreglar.”* (LOV 1995-05-12 nr 23, § 16)

3.10.1 GDBT bemerkninger

Så lenge samenes rettigheter blir definert som bruksrettigheter og underordnet andre grupper sine grunneierrettigheter, opprettholder staten sin diskriminerende politikk, som grunneierne lot utmeisle i den harde fornorskingsperioden på 1800- og 1900-tallet.

Dette hadde muligens ikke vært noe problem, dersom man ikke i de siste 200 år, systematisk hadde utvidet grunneierretten. SRU II og historikerne der har i historiedelen vist på et antall eksempler som med all tydelighet bekrefter at samene har hatt rettigheter, som i dag er overtatt av andre og som i dag ville blitt betegnet fullt på linje med grunneierrettigheter.

SRU II foretar en beskrivelse av begrepene bruksrett, bruk, eiendomsrett og grunneierrett. De klassifiserer bruksrettighetene etter gjeldende rett. Derved blir det legitimt å innordne samenes kollektivt forvaltet rett inkludert alle

s.k bruksrettigheter, inn under grunneierretten.

3.11 Beiterett

SRU II drøfter retten til beite for rein under punkt 10.3.3.2. Utvalget viser til Reindriftsloven § 19, som de mener definerer innholdet i denne retten. Utvalg reflekterer videre over enkelte konsekvenser av gjeldende lov, bla at beiteland går tapt når beiteland omdannes til innmark.

Landbruksdepartementet lot i 1996 utarbeide et notat der problemstillingene knyttet til beiteretten ble drøftet. Notatet tar for seg beiteretten i forhold til sau og det tradisjonelle jordbruket. Likevel inneholder notatet enkelte momenter med relevans også for reindriften. Bl.a varigheten på rettighetene. Her sies at disse ikke blir foreldet, i hvert fall ikke i de første 100 år, også i de tilfeller retten ikke blir benyttet. (St meld nr 35 (1996-97))

3.11.1 GDBT bemerkninger

Et av de alvorligste inngrepene i de reindriftsamiske rettighetene var innføringen av beiteretten gjennom felleslappeloven i 1883. Lovens ordlyd var svært kløktig utformet og sa at *“Lapperne har frihet ..., at betjene sig av land og vand saavel til deres egen og deres rens underholdning”* (§3 Lov 2den juni 1883.) Disse lovgiverne unnlot imidlertid å ta med et vesentlig moment. Lappekodisillen ga allerede disse rettighetene og dette uten forbehold. Derved ble det innført et skille mellom reinens beite og eiendommen den beiter på.

Imidlertid kan vi ikke finne at SRU II følger opp sin egen problemstilling eller vurderer retten til beite i forhold til eiendomsretten slik den ble uthulet som følge av felleslappeloven.

Under forrige punkt kunne vi med støtte fra beitebruken til husdyr legge til grunn at beiterett for rein som hovedregel konstituerer eiendomsrett. Vi ser imidlertid ikke bort fra at beiteretten på enkelte eiendommer kun er å betrakte som en bruksrett, skilt fra eiendomsretten.

4.0 Norge sitt ansvar

Norge sitt historiske ansvar ovenfor samene vil man måtte vurdere ut fra to linjer. Den ene linjen gjelder de vedtak som ble fattet av sentrale og lokale politiske organer. Deretter må man vurdere forvaltningsorgenes tolking og iverksettelsen av disse politiske vedtakene.

Utvalget bak NOU 2001:3 har sett på utviklingen av mulighetene for å delta i valg. De deler inn utviklingen i ulike epoker. Det vesentlige skillet i denne sammenhengen er tiden før og etter alminnelig stemmerett som ble gjennomført 1913. For kommunene går dette tidsmessige skille før og etter at kommunevalgloven av 1925 ble vedtatt.

4.1 Stortinget

4.1.1 Grunneierne styrer

Stemmeretten var opprinnelig svært begrenset. Retten bygde på at velgeren oppfylte følgende vilkår:

- var mann
- hadde fylt 25 år, og hadde bodd i landet i minst 5 år
- var enten embetsmann, eller bonde som eide sin egen jord, eller hadde leid jord for minst 5 år, eller var byborger (handelsmann, håndverker) og eide eiendom verdt mer enn ett bestemt beløp

De stemmeberettigede ble ikke automatisk innført i manntall. De måtte søke om å bli registrert. Reglene for valgbarhet var enda strengere.

I 1859 ble den såkalte «bondeparagrafen» vedtatt: Denne skulle sikre landdistriktene betydelig representasjon i Stortinget, selv om befolkningsutviklingen gikk i deres disfavør. Etter hvert førte denne bestemmelsen til en betydelig skjevfordeling. Bondeparagrafen ble opphevet først i 1952.

Andel (%) representanter fra ulike sosiale grupper 1815 -74

		Bønder, lensmenn, klokkere	Embets- menn	Advo- kater	Andre
1815	-27	45	47	2	6
1830	-42	59	31	4	6
1845	-57	63	29	2	6
1859	-74	74	17	6	3

Levekårsundersøkelsen (1980) så på den politiske representasjonen og viste til statistikk utarbeidet av J.N. Mohn som hadde presentert tallene i tabellen foran i Norsk Retstidende, 1874. For perioden 1859 til 1874 viser tallene at tre av fire representanter i Stortinget tilhørte gruppen bønder, lensmenn og klokkere.

Johnsenutvalget (NOU2001:3) antok at 10-11 prosent av befolkningen oppfylte vilkårene for stemmerett. Wahlberg (1987) hevder at andelen var omtrent det halve ved kommunevalget 1837 der kun 5 ½ % av landets befolkning hadde stemmerett.

4.1.2 Folket tar styringen

Alminnelig stemmerett for kvinner over 25 år ble innført 1913, som seks år tidligere hadde fått begrenset stemmerett. Vilråene for stemmerett var at kvinnene eide fast eiendom eller hadde en viss inntekt. Alminnelig stemmerett for menn hadde blitt innført i 1898.

4.2 Kommunene

Formannskapslovene av 1837 inneholdt bestemmelser om de styrende organer i kommunene og valg av disse organene. Opprinnelig skulle det velges to forsamlinger: Formannskap og representantskap. Medlemmene ble valgt av og blant kommunens stemmeberettigede og manntallsførte innbyggere. (NOU 2001:3, s.32-34) Dette var de samme menn som hadde stemmerett ved stortingsvalg. Kraven var så vidt strenge at ved første kommunevalg. (Walberg 1987).

Et eksempel. Etter valget i 1883 fikk 12 representanter plass i Verdal kommunestyre. Av disse hadde 9 tittelen gårdbruker, 1 furer, 1 lærer og 1 snekker. (Walberg 1987). Disse lovene gjaldt fram til 1925 da lov om kommunestyrevalg ble vedtatt. Denne gjaldt fram til 1985, da den nye valgloven samlet reglene om stortingsvalg og kommunestyrevalg. (NOU 2001:3, s.32-34)

4.3 GDBT bemerkninger

Det politiske systemet var i 100 år lagt opp slik at samene var stengt ute fra å kunne ivareta sine interesser. Delaktighet var knyttet til

eiendomsinnehav som sterkt favoriserte grunneierne. I tillegg var representantfordelingen utformet slik at grunneierne ble ytterligere overrepresentert.

Samene var ikke de eneste som ble holdt utenfor politisk innflytelse. I disse avgjørende år gjaldt dette 90% av befolkningen. Imidlertid er det all grunn til å hevde at samene var blant de som fikk merke krenkelsene sterkest. De politiske vedtakene i Stortinget og i en rekke kommuner åpnet adgang for offentlige og private aktører å forsyne seg av samenes rettigheter. Dette ble fulgt opp i flere kommuner med vedtak om finnejaging.

Stortinget med sin meget sterke sammensetning av grunneiere gikk til angrep på rettighetene fra to hold. Først ved å redusere rettighetene til husmennene, (hvorav mange på gode grunner kan antas å ha vært samer) og til reinneierne. Deretter ved å utvide rettighetene til grunneierne inn i områder der disse aldri før hadde hatt rettigheter. Det bør være lite sannsynlig at de forskjellige kommunetyrene, med samme skjeve sammensetning som Stortinget, lot være å følge opp Stortingets politikk.

5 Eldre lover og samerett

Vi vil i denne del gi noen eksempler på lover som fortsatt har og har hatt vesentlig betydning for de samiske rettighetene. Disse eksemplene gjør ikke krav på å være uttømmende, men vil kunne gi konturene av problemstillingens omfang.

5.1 Kong Christian V Norske Lov.

Dette er den eldste någjeldende lov i Norge, gjort gjeldende ved forordning 14 april 1688. Det meste av loven er opphevet men enkelte bestemmelser antas å være gjeldende fremdeles. Kong Christian V's lov inneholdt svært få begrensninger på samenes rettigheter. Imidlertid ble denne loven etter hvert erstattet med lover som overførte rettigheter til grunneierne, samtidig som disse fikk rettigheter i nye områder. Disse rettighetsoverføringene foregikk ikke ved et bestemt tilfelle, uten foregikk ved at en rekke lover ble vedtatt over en periode på godt og vel 100 år. Derfor er de opphevede delene,

spesielt de enkelte artikler rundt eiendom og eiendomsrett, i samerettslig sammenheng av vesentlig betydning. Dette gjelder:

- Tredie Bog. Om Verdslig- og Huus-Stand.
- Femte Bog. Om Adkomst, Gods og Gield.

5.1.1 GDBT bemerkninger

Disse artikkelene ble etterhvert erstattet av lover som på en helt annen måte pekte ut bofaste jordbrukere som rettighetsbærere. Disse lovene og deres etterfølgere er nå gjeldende rett. Dette forbigår SRU II uten hentyding til kommentarer.

5.2 Lover på reindriftens område

SRU I viser i sitt arbeid at oppfatningen på begynnelsen av 1800-tallet var at reindriften hadde et rettsgrunnlag uavhengig av loven, basert på bruk av arealer gjennom alders tid. Under presset av den stadig økende konkurranse om de arealer reindriften benyttet forvitret imidlertid vernet for reindriften, og den herskende oppfatning ble at reindriftssamenes rettigheter var uttømmende regulert i loven, og dermed også kunne begrenses gjennom lov. (NOU 2001: 34, kap 10:6.)

5.2.1 Lappecodisillen av 1751

Lappekodisillen er navnet på et tillegg til grensetraktaten av 21.september/2.oktober 1751 mellom Sverige (som den gang inkluderte Finland) og Norge som den gang var en del av Danmark. Tillegget til grensetraktaten het: Første Codicil og Tillæg – Lapperne betreffende.

Lappekodisillen ble til fordi mye av samenes områder hadde vært utenfor noen av disse lands territoriale jurisdiksjon, og de etablerte dermed høyhetsrett (suverenitet) over områdene, samtidig som grensene mellom Norge og Sverige ble fastlagt. Hensikten med Codisillen var å garantere fri leid for de samer som drev med rein i begge land.

5.2.2 Felleslappeloven 1883

Reindriften ble for første gang regulert gjennom Lov angaaende Lapperne i de forenede Kongeriger Norge og Sverige av 2. juni 1883, den såkalte Felleslappeloven. Hensikten var

helt og alene å regulere forholdet mellom reindriften og jordbruket.

Før loven ble vedtatt hadde ulike kommisjoner i en tidsperiode på 40 år tid utredet dette tema. Prosessen startet i 1843 da det ble satt ned en svensk-norsk kommisjon for å se på forholdet mellom reindriften og de fastboende. Ulike kommisjoner kom etterhvert til å avløse hverandre. Norge var hele tiden den aktive part. Fra norsk side var man først og fremst opptatt av å ivareta behovene for den økende norske bondebefolkningen, og var mindre lydhøre overfor klagen fra flyttsamene som gjennom grensedragningen hadde blitt svenske undersåtter.

I 1879 fremla departementet et utkast til slik felleslov. Også denne gangen hadde man endel innvendinger fra svensk side og disse bidro til å styrke flyttsamenes stilling i loven. Denne gangen munnet imidlertid utkastet ut i: Lov angaaende Lapperne i de forende Kongeriger Norge og Sverige av 2. juni 1883. Denne loven, med korrigeringer 1933 og 1978 utgjør grunnlaget for dagens reindriftslov, som altså er gjeldende rett. (NOU 2001:34)

5.3 Forfordeling av jordbruket

Samenes, og i dette tilfellet reindriftsamenes interesser ble i 1883 og senere sett på som mindre viktig for staten å forsvare

“En interessestrid som den, der saaledes nødvendigvis maa herske mellem Jordbrugeren og Flytlappen, kan under Forholde som vore, der ikke gjør en territorial Afgrænsning vel mulig, ikke finde sin Løsning under absolut ligelig Hensyntagen til begge Sider.

Der maa derfor træffes et Valg mellem disse Interesser og Valget maa selvsagt bestemmes ikke mindst af Hensynet til de paagjældende Interessers relative Betydning for Samfundet som saadant.” (Lappekommisjonen av 1897, avgitt 1904, s 196).

5.4 SRU II om reindriftsrett

I kapitlet reindriftsretten har SRU II valgt å konsentrere sitt arbeid i denne delen på å behandle reindriftsloven og de rettigheter som eventuelt følger med denne. Her heter det når

det gjelder rettssubjektene i reindriften: *“Ret-tighetene og forpliktelsene ligger i hovedsak til individene, slik at det er tale om individuelle rettssubjekter. En del av bestemmelsene har imidlertid også et kollektivt preg, hvilket ikke minst gjelder reglene om solidarisk erstatningsansvar for reineierne i vedkom-mende reinbeitedistrikt ...”*(NOU 2007:13, s.386)

5.5 GDBT bemerkninger

SRU II er svært nøye med å framheve reiniernes forpliktelser og kollektive erstatningsansvar, som nære på blir hovedpoenget. Utvalget følger med andre ord den norske offentlige tradisjonen, etablert i årene etter nasjonalstatens tilblivelse, som sa at samene var mindreverdige og ikke fikk være i veien for grunneierne og andre interesser. Utvalget utgår fra “gjeldende rett” og kombinerer dette med et ufullstendig historisk tilbakeblikk.

De ser bort fra at Lappecodisillen bekrefter reindriftsamenes rettigheter. SRU II velger derved å videreføre et standpunkt ovenfor reindriften som har vært gjeldende i de siste 100-150 år i Norge.

Dersom man skal vurdere reindriftsloven kan det være klargjørende å foreta en inndeling av denne loven i forskjellige deler som regulerer

- plikter
- rettigheter
- interne forhold

Sammenligner man så tidligere og någjeldende lov etter denne inndelingen vil man finne at loven inneholder mere av plikter enn av rettigheter. Felleslappeloven innførte en rekke plikter og innebar for øvrig en rekke inngrep i rettighetene. Reineiernes rettigheter oppsto imidlertid langt før og ikke i 1883 da denne loven ble vedtatt.

Forhistorien til Felleslappeloven og de etterfølgende reindriftslover forteller at disse ble til som et ledd i å øke kontrollen over reindriftsamene. Et ikke uvesentlig tilleggsmoment var de rettighetsbegrensninger som også fulgte med.

Utgangspunktet for en moderne reindriftslov bør være at denne skal tjene reineierens interesser, hvilke de omkringliggende interesser er nødt til å anerkjenne. Staten har kun rett å regulere reindriften minst mulig, og i samme omfang som andre næringer. Ser man til reiens innvirkning på natur og miljø bør det være rimelig enkelt å konkludere med at Norge egentlig ikke trenger en reindriftslov. Dette er den kanskje mest miljøvennlige næringen av alle og foregår i pakt med naturen. Derfor kan også antallet pliktregler holdes på et absolutt minimumsnivå. Dette er imidlertid ikke tilfellet med dagens reindriftslov som i hovedsak er en pliktlov i stedet for å være rettighetslov.

GDBT/NTR går ikke så langt som å forlange opphevelse av reindriftsloven. Likevel hadde vi nok sett for oss en mere reflektert tilnærming til dette problemkomplekset enn det SRU II har foretatt.

5.6 Reinmerket

Det er i hvert fall to forskjellige måter å beskrive rettighetene i tilknytning reinmerket. Den ene måten praktiserer SRU II, de skriver *“Reindriftslovens sentrale bestemmelse i forhold til rettssubjektene er § 9 sammenholdt med § 32. Det fremgår av disse bestemmelsene at bare personer som har rett til reinmerke, har rett til å eie rein i det samiske reinbeiteområdet (§ 9 første ledd), og at det bare er personer av «samisk ætt» som har rett til reinmerke (§ 32 første ledd).” (NOU 2007: 13, del A s.386).*

5.6.1 GDBT bemerkning

SRU II sin måte å uttrykke seg på, og forholde seg til denne spørsmålstillingen legger opp til et syn som innebærer at reinmerket er subjektet og reieneier objektet. Reieneier er underordnet reinmerket og har ingen innflytelse over dette.

GDBT/NTR har et helt motsatt syn. Reinmerket er underlagt reieneiers uinnskrenkede eiendomssuverenitet. Denne retten har riktignok til tider vært lovmessig innskrenket til å begrense overdragelser til å foregå innenfor den samiske sfære. Hvorvidt denne begrensingen alltid har vært gjeldende i det samiske samfunn, lar vi stå ubesvart i denne omgang. GDBT/NTR sitt standpunkt innebærer at den enkelte same,

med eiendomsrett til reinmerket, selv tar alle avgjørelser angående dette også ved overdragelsen av reinmerket.

6.0 Samene - en sammensatt gruppe

Det etablerte bildet av samene, kanskje spesielt i vårt område, er utelukkende knyttet til reindrift. SRU II berører dette så vidt i kapittel 3 i NOU 2007:14, der de viser til samisk tilstedeværelse i Ytre Namdal, der det blir vist til spor av også andre næringsveier.

Skattematrikkelen er så vidt sikker kilde når det gjelder bøndene på de matrikulerte gårdene. Som Gjermundsen (1991) viser falt spesielt en stor gruppe utenfor - husmennene. I Nord-Trøndelag har dette vært en ikke ubetydelig gruppe.

Husmennene var en sammensatt gruppe. Skei (1982) deler inn denne gruppen på følgende måte:

- Husmann med jord alt. arbeidshusmannen
- Innerst, innlosjert på gård med egen husholdning, levde av dagarbeid og handverk
- Husmann uten jord, budde i et hus for seg selv, for øvrig lik innerst
- Strandsittaren, levde av fiske og fraktfart. Inne i landet benevnt bakkesittar eller stue-mann

Gjermundsen (1991) regner i tillegg inn følgende grupper til husmennene:

- føderådsfolk
- sønner
- medbrukere
- håndverkere

Peder Olsen i Overhalla prestegjeld er en husmann som driver med skytteri og fiskefang og har *“5 Milke Reine”*. (Finnemanntallet 1686 (1990), s.180))

Husmennene var en sammensatt gruppe, med et vidt spekter av ferdigheter. *“Ola var skreddar, men dreiv også som sagkar i ungdommen. Dessutan var han skinnreiar og fellemakar. Han var ofte turar ute me snøre og stang. Om hausten satte han opp fallstokk for å fanga fugl inne på fjellet. Ein haust fanga han to gaupungar i fallstokken.”* (Skjei 1982, s.121)

Allerede i finnemantallet fra 1686 møter vi flere bygdefinner i Trøndelag. De var vel så mange som fjellsamene, men mindre velstående. De holdt til i bygda og kunne ha et småbruk. Bygdefinnene tok seg av de æreløse gjøremålene som å kastre krøtter, ta skinnet av hester og andre dyr. De hadde tilfeldig arbeid for bøndene, eller gikk fra bygd til bygd som tiggere (Olsen 1998, s.52). *“Rundt om i bygdene våre finst det ein del tradisjon om finnslekter både på gardar og husmannsplassar, men det har aldri vori skrivi noko om dette, for ein har visst hatt kjensla av at finnblodet ikkje var til æra for ætta”* (Hallan 1966, s.78)

I en reiseskildring fra 1863 foretatt i Finlierne skriver Martens (1906) *“Pladsen beboedes af en finn som havde dyrket den og nu ernærede sig ved jordbrug og tildels endnu drev sit nomadeliv. Af hus fandtes kun et; men det indeholdt ogsaa alle de bekvemmeligheder, som finnen og hans familie samt buskap trængte til.”* (Martens 1906, s.45)

Husmennene var en gruppe som levde forholdsvis uforstyrret når det gjaldt inngrep fra Konge og øverhet. I skattelister fra 1500-tallet og første halvdel av 1600-tallet er husmenn ofte nevnt sammen med ødegårdsmenn, dvs. brukere på de skattemessig sett dårligste gårdene, altså en rent skatteteknisk benevnelse. (Skjei 1982, s.13)

Kongens behov for skatteinntekter var umettelege. I 1670 ble det ved kongelig befaling slått fast at gårdene med skyld, skulle være ansvarlig også for husmennene og strandsitterne i området. Disse hadde fram til da betalt skatten selv. (Skjei 1982, s.15) I en forordning fra 1734 ble kirkeeierne pålagt det samme når det gjaldt kirkeskatten, som husmannen fram til da hadde måttet betale selv. (Skjei 1982, s.49)

Etter hvert ble det etablert kontrakter mellom skyldgården og husmannen. Dette etter en rekke “husmannsvennlige” Kongelige påbud opp gjennom 1700-tallet. Hensikten var å trygge husmennenes kår. Imidlertid møtte disse påbud alt kraftigere motbør. (Skjei 1982, s.49) De eldste kontraktene er nokså uspesifiserte. De slo kun fast at husmannen måtte betale en avgift, enten i penger eller gjennom eget arbeid. Husmannen hadde ellers vide rettigheter,

rett til beite, brensel, gjerdefang, rett til myr og bygningstømmer. (Skjei 1982, s.50). I takt med at kontraktene ble mindre og mindre fordelaktige for husmannen, sto til sist kun pliktene igjen. Skyldgårdens dominans var nå total og husmannens rettigheter hadde blitt overført til disse. Dette var også tilfellet da husmannen ble nødt til å skrive kontrakt med de etterhvert store selskapene. I en husmannskontrakt mellom Meraker Aktieselskab og husmannen Ole P. Høgbergmo, datert 11.des. 1894, er kun pliktene igjen. Kontrakten spesifiserer i tillegg at *“Husmanden har ingen Ret til nogensomhelst Slags Jagt, Snaring eller Fiskeri uden Bestyrelsens Tilladelse..”*(Skjei 1982, s.70).

“Til finnernes rettigheder blev kun taget lidet eller slet intet hensyn; thi finn og fant var dessverre for ikke lang tid siden ensbetydende begreber baade blandt bønder i Lierne og blandt dem, som skulde have passet finnernes saavel som bøndernes tarv. Finnerne var et forstødt og foragtet folkeferd - et forhold, der paa disse kanter har traadt meget skarpt frem.” (Martens 1906: 29)

6.1 GDBT bemerkninger

Fellestrekkene mellom husmennene og samene er påfallende. Livet til husmannen og samene falt sammen på svært mange felt. Dette spesielt de samer som av ulike grunner ikke ble med på de sesongsvise flyttingene med reinen. Dette var foreldre, besteforeldre, søsken og andre. De kunne ha s.k sytingsrein som ble passet på av de som var på fjellet. Man levde av jakt, fiske, småfehold, drev håndverk og tok ellers arbeid der dette bød seg. Enkelte holdt seg med melkerein, hvilket forutsetter svært tamme dyr, fakta som for øvrig punkterer teorien om framrykk først under 1800-tallet. Jakt- og fiskeressursene ble forvaltet i fellesskap med de som var på fjellet.

Da skyldgårdene fikk ansvaret også for husmennenes skatteinnbetaling fikk de samtidig kontrollen over husmannen og de ressurser disse rådde over. Kongen mistet innsyn og kunnskap om denne gruppen, hvilket avspeiler seg i manglende historisk dokumentasjon. Husmennene ble gradvis fratatt rettighetene, spesielt mulighetene å høste av naturens goder. Vi hevder ikke at alle husmenn var samer. Mye

i utviklingen indikerer likevel at bror ble satt opp mot bror, slekter ble skilt, husmannen ble tvunget inn i et firkantet bondesamfunn og reineieren ble isolert og stigmatisert.

De historiske fakta som tross alt forefinnes burde vært gjennomgått og vurdert ut fra dette utgangspunkt, eventuelt vært formål for en seriøs historieforskning. Her hadde SRU II mulighet til et nybrotsarbeid som de lot gå fra seg.

7.0 Spørsmål ang. grunneiendommer

“Rettar i fast eigedom, som er sikra og som kan omsetjast, har stor verknad for økonomisk og sosial utvikling. Fleire har dei siste åra peika på den nære samanhengen mellom rettar til fast eigedom og økonomisk utvikling” (Ot.prp. nr. 70 (2004-2005), s.13)

Dette var begrunnelsen for Miljøverndepartementet da de i april 2005 la fram et forslag på ny lov om eigedomsregistrering. Matrikkel-loven vil bl.a erstatte delingsloven og er foreløpig siste del i en prosess som strekker seg over flere hundre år.

Dagens jordbrukseiendommer startet som gårder der kun den dyrkede jorden rundt bolighus og fjøs tilhørte gården. Øvrige områder tilhørte ikke gården. Det var kun gårder med viss avkastningsevne som ble registrert. Registreringen kunne være mangelfull i tillegg til at rettighetsinnhold, eiendomsgrenser og kartfesting for det meste var unøyaktig eller svært unøyaktig.

7.1 Eiendomsregistrering

Eiendomsregistreringen går langt tilbake og skulle først og fremst gi grunnlag for utskrivning og innkreving av skatt. Allerede i Magnus Lagabøters landslov av 1274 omtales fast eiendom som skattegrunnlag, og en antar at det ble ført lokale opptegnelser over eiendommene slik at kongens menn kunne holde orden på innkreving av skatt og andre ytelser. (NOU 1999: 1, s.31)

7.2 Enheter i matrikkelen

Den sentrale registerenheten var *gården*. Gården kunne ha en eier og en bruker, men det normale var flere eiere og flere brukere, som

disponerte hver sine arealer. Hver eier sin andel i gården var angitt i relative verdiangivelser kalt skyld (skyldeie). Alle legale transaksjoner og skatt ble relatert til skylden; man kjøpte, solgte, arvet og testamenterte skyld. Vi hadde to registerenheter, gården og hver eier sin andel uttrykt i skyld. Den første trykte skattematrikkelen over eiendommer på landet skriver seg fra 1647. (NOU 1999:1). Etter at Trøndelag hadde vært på svenske hender i et par år ble det i 1665 bestemt at matrikkelen skulle utvikles til et standardisert register over alle grunneiendommer på landet, der skatteskylda var den sentrale informasjonen.

Det fysiske arealet med påstående bygninger osv. ble omtalt som «bruk». Imidlertid kom dette til å bli en komplisert og langsom prosess først fullført i løpet av 1800-tallet. Da ble bøndene eiere av brukene som ble egne eiendommer og registerenheter i matrikkelen. Det er derfor den primære eiendomsenhet fortsatt heter «bruksnummer».

I forbindelse med revisjonen av skatteverdiene i perioden 1818-38 ble «Norges matrikkel» etablert. Denne ble ført helt fram til innføringen av GAB-registeret 1980. (NOU 1999: 1, s.31)

7.3 Skatt og skatteverdier

Da den svenske regenten i 1658, (etter å ha erobret Trøndelag fra Danmark) fikk rapport om skatteinngangen fra Länshövdingen Friherre Lorentz Creutz, kunne denne meddele at Kongens inntekter ville komme fra en rekke ulike kilder som *“landzskyld, ledinge och tijonde, sompt uthj Extraordinarie Räntor, såsom Contribution eller skatten, Sicht och sagfall (det är sakören) Böxel och landbohåll (på Swänska) Städsel.”* (Handlingar rörande Skandinaviens Historia - digitalarkivet - s.202).

Skatteverdiene ble fastsatt på ulike måter. Fram til 1830 ble statsskatt skrevet ut på grunnlag av skyldverdien. Siste landsomfattende revisjon av skyldverdiene ble foretatt i perioden 1863-83. Denne matrikkelen hadde betydning helt fram til 6.juni 1975 da lov om

eiendomsskatt ble vedtatt.

Først i 1886 ble kommuneskatten lagt om til å bli beregnet på grunnlag av inntekt og formue. Dette førte til at skyldverdiene fikk mindre betydning.

7.4. Mangelfull registrering

Husmennene er en gruppe som ikke var med i matrikkelen og derved sjelden er å finne i noen registre.

En annen faktor man er nødt å ta høyde for er troløse fogder. Sporene etter husmennene var vanskelige å se. Dersom fogden unnlot å registrere husmannen var mulighetene større for å stikke den innkrevde skatten i egen lomme. Selv om husmannen hadde betalt skatt, ville det være vanskelig å kontrollere fogeden. (Gjermundsen 1991)

7.5 Eiendomsgrenser

Fordi skyldverdien ble lagt til grunn for utlegging av skatt, var det ikke behov for registrering av rettigheter og arealer. Eiendoms-overdragelser foregikk uten medvirkning fra det offentlige og uten registrering. Det var derfor lenge betydelige uoverensstemmelser mellom eiendommene slik de var ført opp i matrikkelen, og deres fysiske utstrekning i marka. Fra 1764 kunne ikke skjøte bli tinglyst uten at det var foretatt en fysisk eiendomsdeling, men det tok likevel lang tid før dette ble gjennomført i praksis. Først i 1805 satte riksstyret i gang oppmåling av landet. Etter atskillelsen fra Danmark ble imidlertid oppmålingen stoppet, dels fordi den falt for dyr og dels fordi folk mange steder var imot kartleggingen, som de så på som et inngrep i den private eiendomsretten. Dessuten var en i sterk tvil om kartleggingen kunne være til nytte for fastsetting av skatteverdiene. Tiden skulle gå helt fram til 1960-årene før kartleggingen ble gjenopptatt som et nasjonalt program. Dette gjennom etableringen av økonomisk kartverk for alt produktivt areal under tregrensa. (NOU 1999:1, s.31-32)

Eiendomsgrensene er i prinsippet «kunstige» i den forstand at de er «tenkte», ofte rette linjer i landskapet. De følger i liten grad terrenget,

synlige elementer som elver, bekker og vann, høydedrag osv. Generelt kan sies at eiendomsregistrering og eiendomskartlegging i de større byene lenge har vært på nivå med resten av Europa, mens Norge fram til 1980 stort sett var alene om å ha en ordning der eiendommer på landet ble beskrevet av lekfolk uten oppmåling og kartfesting. (NOU 1999:1, s.32) Dette førte til store uklarheter rundt eiendomsgrensene. (NOU 2002:9, s.18)

7.6 Kart

Fastsettingen av skylda var det primære. De «fysiske» aspektene ved eiendomsenhetene, så som størrelse, beliggenhet, antall teiger, grenser osv., ble derfor skjøvet i bakgrunnen. Dette forklarer et bemerkelsesverdig trekk ved det norske matrikulære system; fraværet av eiendomskart og svak utvikling av systemer for nøyaktig og profesjonell merking og beskrivelse av grenseforløp.

Resultatene av jordskiftet ble, for så vidt det gjaldt fysiske forhold, grafisk utformet på kart. Kartleggingen resulterte imidlertid ikke i noe enhetlig og sammenhengende eiendomskartverk. Jordskiftekartene ble oppfattet og utformet som engangsprodukt, tilpasset forholdene og oppgavene i hvert tilfelle. Kartkontorene som ble opprettet i årene 1962-66, hadde i starten som hovedoppgave å registrere eiendomsinnholdet på økonomisk kartverk. (NOU 2002:09)

Norge har ennå ikke utviklet noe sammenhengende, enhetlig eiendomskart, og kravene til profesjonalitet i utføringen av kart- og delingsforretninger er langt mer beskjedne enn i for eksempel de andre nordiske land. Systemet har gjennom tidene på ingen måte skapt klarhet og entydighet i eiendomsforholdene. Det er tvert om slik at Norges matrikulære system har representert et stort potensial for uklarheter og tvister. (NOU 2002:09)

7.7 Gårds- og bruksnummer

I løpet av 1700-tallet hadde gårdene fått egen nummeridentifikasjon, og dette kunne etter hvert gjenspeiles i matrikkelen. Da den nye matrikkelen ble ferdig i 1838, fikk matrikkel-

gården nytt matrikkelnummer og hvert bruk innenfor gården fikk eget løpenummer.

Som følge av at matrikkelen ble revidert i perioden 1863-83 ble det nåværende nummersystem med gårdsnummer og bruksnummer innført. Matrikkelnummer ble erstattet med gårdsnummer fortløpende innenfor hver kommune, og løpenummer med bruksnummer fortløpende innenfor hvert gårdsnummer. (NOU 1999:1, s.74)

Da et areal ble skilt ut fra eiendommen, ble det tildelt et særskilt bruksnummer under gårdsnummeret, og skylden ble delt mellom de to delingsproduktene i samsvar med regler fastsatt i lov, sist skylddelingsloven av 1909. (NOU 1999:1, s.74)

En god del grunn var likevel ikke registrert under gårds- og bruksnummersystemet. Dette var tilfelle med all grunn i Finnmark, det meste av grunnen i byene og tettstedene, det meste av veg- og jernbanegrunnen, og som regel allmenningene. En konsekvent gjennomføring av gårds- og bruksnummerbetegnelse skjedde først i medhold av delingsloven av 1978. (NOU 1999:1, s.74)

7.8 Tinglysing og grunnbok

Tinglysing og grunnbøker har fulgt en annen utviklingslinje enn matrikkelen (NOU 1999:1, s.74) og har vært knyttet til domstolene (sorenskriverne og byfogeden). Grunnbøkene kan sies å være et register over rettighetene og heftelsene. (NOU 2002:9, s.18)

Behovet for informasjon ved omsetning, belåning og andre disposisjoner ga impulsen til utvikling av et tinglysingsregister. I Christian V Norske Lov (NL 1687) var det regler om at dokumenter skulle innføres i tingboken i kronologisk orden, med identifikasjon ved navnene til partene og eiendommene. Faren for å overse dokumenter var stor, og i 1738 ble det innført et register, såkalt «realregister», som ble ført alfabetisk etter gårdens navn.

Først i 1848 ble det i prinsippet samsvar mellom matrikkelen og realregisteret. Dette betegner også et slags slutt punkt i utviklingen fra

skyldelie til fysisk eie. Men eiendomsdelingen skulle fortsatt komme til å hete «skylddeling» i 132 år. (NOU 1999:1, s.74)

Det antas at de fleste sorenskriverne hadde fått etablert sine grunnbøker – slik de er bygget opp i dag – omkring 1890-95. Grunnbøkene fikk imidlertid rettslig troverdighet først i 1935 da tinglysningsloven innførte dagens regler. (NOU 1999:22, s. 48)

Omkring 1988 startet omleggingen av tinglysingen fra papirbaserte til edb-baserte registre, og i 1995 var det vesentligste av dette arbeidet avsluttet. Det må understrekes at det bare er selve registeret som er overført til elektronisk lagring. De tinglyste dokumenter, d v s skjøte, obligasjoner, erklæringer m v, er fortsatt lagret i papirform. (NOU 1999:22, s. 49)

7.9 Jordskifte

“Jordskifte sies å være en spesiell form for eiendomsdannelse som gir eiendomsenheterne i større eller mindre grad en ny fysisk fasong og et rettslig innhold.” (NOU 2002:9, s. 17)

De første bestemmelser om visse former for jordskifte går tilbake til landsloven av 1274. «Soleis skal det skiftast at alle får teigar jambreidde, jamlange og jamgode etter landsskylda» heter det i landsloven. Lovens tekst gjaldt i første rekke leilendingsskifte. Bestemmelsene i landsloven ble videreført i Norske Lov av 1604 og - uten nevneverdige endringer - i Norske Lov av 1687. (NOU 2002:9, s.14)

På 1700-tallet begynte man også med utskifting av sameieskog. Under 1800-tallet tok jordskiftet fart, men i denne tidsperioden var fokus dreid over på grensene og fordeling av arealer.

Den første særskilte utskiftningsloven, Lov angaaende Jords og Skovs Udskiftning af Fællesskab, ble vedtatt 17. august 1821. Etter denne loven skulle utskifting av sameie og teigblanding i utgangspunktet løses i minnelighet av partene selv. Der man ikke kom fram til minnelig løsning, kunne utskifting avholdes av retten som var sammensatt av sorenskrivere-

ren og fire skjønns- og takstmenn oppnevnt av fogeden. (NOU 2002:9, s.14)

Utskiftning av jordfelleskap etter 1821-loven fikk ikke den utbredelse man hadde håpet på. I 1854 ble det oppnevnt en kommisjon som skulle vurdere hva staten kunne gjøre for å fremme utskiftning. Arbeidet resulterte i ny utskiftningslovgivning, Lov om Jords og Skovs Utskiftning af Fællesskab av 12. oktober 1857. Utskiftningsvesenet, (senere Jordskifteverket), ble opprettet. Arbeidsoppgavene ble utført av «Utskiftningsmændene». Det ble ikke stilt spesielle krav til utdanning for formannen, men han skulle være fagkyndig i eiendomsutforming, ha kjennskap til reglene om jordskifte og være kyndig i oppmåling og karttegning. (NOU 2002:09, s.14-15)

Jordskiftet møtte fra første stund problemet med «å finne ut av eiendomsforholdene». Fra grunnbøkene fikk en navnene på de formelle eiere til de matrikulære enhetene. Servitutter og andre bruksrettsforhold, realsameier og grenseforløp fikk en stort sett ikke. (NOU 2002:09, s.18)

7.10 Kompetanse til å løse tvister

Etter 1821-loven kunne tvister om eiendomsrett, bruksrett og andre rettigheter bli avgjort ved kjennelse. Kommisjonen som utarbeidet forslaget til 1857-loven, drøftet betenkeligheter ved å gi utskiftningsmennene judisiell kompetanse, men begrunnet løsningen med at det gjerne ville være tale om ensartede tilfeller, og at behandling for de alminnelige domstoler ville kunne forhale utskiftningen i det «uendelige». Kompetansen ble beskrevet slik: «Ved kjennelsen bestemmes, hvilken forutsetning der, forsaavidt det Omtvistede angaar, skal lægges til Grund for Utskiftningen. Denne fuldføres der-efter, uden hensyn til, hvorvidt Vedkommende ere misfornøiede med Kjendelsen eller ikke.» (NOU 2002:09, s.15). Kjennelsene må nærmest betraktes som prejudisielle avgjørelser, men antakeligvis slik at dersom kjennelsene ikke ble angrepet, var tvistene endelig avgjort og hadde doms virkning.

Skoginspetør Martens (1906) som i 1863 reiste

i Finnlierne beskriver en interessekonflikt på følgende måte *“at, partene i længere tid havde ligget itrætte med hinanden, om hvem der havde retten til visse fjeldstrekninger, som begge troede sig berettigede til, idet bøndene vilde have dem til slaattemarker og finnerne til beitesmarker. Saa længe befolkningen i Lierne var faatallig, havde begge parter nok, men eftersom folkemængden tiltog, tilegnede bønderne sig mere og mere af fjeldslaatten og birkeljerne, og drev finnerne længere og længere tilbage i fjeldet.”* (Martens 1906:29)

I 1882 kom ny lovgivning som la utskiftningen til en særdomstol, utskiftningsretten. Denne fikk hjemmel til også å løse tvister der naboeiendommer var innblandet. Misfornøyde parter hadde adgang til å prøve avgjørelsen for de alminnelige domstoler. (NOU 2002:09, s.15)

Fram til 1950-loven ble anke over avgjørelser av skjønnsmessig karakter behandlet i overutskiftningsforretninger, styrt av en for den enkelte forretning oppnevnt utskiftningsformann. Anke over kjennelser av rettslig karakter gikk til overprøving i de ordinære domstoler med herredsretten som 1. ankeinstans.

Ved lovendring i 1934 fikk utskiftningsretten kompetanse til å avgjøre tvister om eiendomsgrenser - som egen sak - uten sammenheng med utskiftning. Før dette hadde selvstendige grensetvister hørt inn under de alminnelige domstoler. Det eksisterte imidlertid ikke et enhetlig organ til å foreta grenseoppgang og grensemerking i tilfeller der det ikke var tvist.

I jordskifteloven fra 1950 fikk jordskifterettene uten nærmere begrunnelse utvidet kompetansen i grensegangsaker til også å gjelde grenser for alltidvarende bruksretter. I NOU 2002:09 viser de til Lid (1961 s. 363) som har bemerket at verken Landbruksdepartementet eller Landbrukskomiteen hadde noen nærmere begrunnelse for denne utvidelsen av jordskifterettens kompetanse.

7.11 GDBT bemerkninger

Når det gjaldt enhetene i matrikkelen - altså hva som ble registrert - forteller dette egentlig ikke noe annet enn at statsmakten var nødt til å

brukte gården som den mest sikre gjenstanden. Faste fysiske gjenstander er som regel meget krevende å flytte. Skatteinnkreveren kunne komme tilbake år etter år og gjenfinne skatteobjektet. Noe annet var det med personer som kunne finne på å ikke være til stede da fogden dukket opp.

Staten drev på 1600-tallet og framover inn flere forskjellige skatter. Det bør være grunnlag for å hevde at historikere ved å utgå fra og ensidig vektlegge skattekilden skyld, som var knyttet til gårdene, derved har bidratt til en systematisk feilberegning av antall samer og samenes betydning i store områder, deriblant Nord-Trøndelag.

Registreringen av gården som skatteobjekter var i lang tid det primære for statsmakten, og dette var vanskelig for fogden å unnlate rapportere videre. Eiendommens fysiske størrelse og innhold var imidlertid underordnet. Mulighetene for avkastning og derved skattlegging var det sentrale.

Systematisk karfesting av eiendommene og deres grenser har blitt noenlunde tilforlatelig først i de siste ti-årene i våre dager. Hva har foregått fram til da??

Gårds- og bruksnummersystemet har blitt brukt på en konsekvent måte først i våre dager. Imidlertid kan dette også være en god kilde for informasjon, ved å steg for steg gå bakover i tiden. Tidspunktet for innskriving i systemet gir informasjon om eierstrukturen ved hvert tidspunkt.

Forhistoren til matrikkelloven, via delingsloven, bør vel være den beste bekreftelsen på at kartlegging og registrering av eiendommer, helt inn i de siste tiårene i vår tid har vært noe helt annet enn eksakt vitenskap. Dette gjelder i forhold til alle elementer i kjeden, selve matrikkelen, enhetene i denne, kartfesting, gårds- og bruksnummereringen, eiendomsgrensene og grensegangsaker, jordskiftet, tinglysning og grunnbøker, ja kort sagt alle delene i denne kjeden.

Ikke heller tingslysning- og grunnboksregisteret viser seg å være noen pålitelig kilde når det gjelder rettigheter knyttet til eiendommer. Mange feilkilder ligger innbakt også i dette systemet.

Det har i tillegg vært to parallelle systemer som har håndtert spørsmål knyttet til eiendommene, deres utstrekning og rettighetsinnhold.

Som vist foran foregikk f.eks jordskiftet ikke etter særlig presise regler, dokumentasjon og ev. skjønnspremisser framgår heller sjelden. GDBT ønsker her å stille spørsmål hvorvidt det er rimelig å legge vekt på jordskiftet, da en vesentlig rettighetshaver, ikke hadde mulighet å være til stede for å forsvare sine rettigheter? Jordskiftet var ikke det store problemet så lenge skiftet kun gjaldt innjord, men ble det da partene trakk ut i skogen. Muligheten til å utvide eiendommen opp mot og inn i de fjellområder der den mest selvskrevne rettighetshaveren ikke var til stede, ble nok tatt godt vare på.

“Grunneieren” staten lot det hele skje uten å gripe inn, kanskje fordi man innerst inne var klar over at staten ikke var den rettmessige grunneier.

Derfor er det oppsiktsvekkende merkelig at et offentlig utvalg som SRU II med oppgave å se på bruk og rettigheter ikke har vurdert disse momenter i det hele tatt.

Vi har utgått fra at staten har vært fullt klar over alle de alvorlige mangler som registrering-, og kartfesting- og konfliktløsningssystemet har hatt helt inn i våre dager. Informasjonen vi har referert til her er i det store og hele hentet fra offentlige utredninger som er lagt fram i de siste år.

Det bør være uten en hver tvil at disse systemsvakhetene har vært sterkt bidragende til, ja helt avgjørende for at de samiske rettighetene har kunnet bli uthulet slik de har blitt. Derfor forventer vi at staten tar med disse momenter i den videre vurderingen og håndterer spørsmålet om samiske rettigheter deretter.

8.0 Disse saakaldte statseiendomme

Fredstraktaten mellom Danmark-Norge og Sverige som ble undertegnet i Roskilde den 26. februar 1658 presiserer følgende når det gjelder Trøndelag i avtalens sjette punkt: *“sampt Trunfhiems gårdh och lähn medh alle underliggiande städer, slått och fästningar sampt andelige och verdzlige godz, lähn och appertinentier, som därtill medh rätte hörer och för detta lydt och hördt hafver, till landz och vattn, att incorporeras Sveriges crono till evärdeligh possession och egendomb,”* (http://da.wikisource.org/wiki/Freden_i_Roskilde). Her må man observere og reflektere over den nøyaktige presiseringen av de ulike delene som inngår i seiersbyttet, spesielt når det gjelder den statsrettslige jurisdiksjon og dette i forhold til de privatrettslige eiendomsforhold. Det nye området inngår i staten Sverige - “eies” av Sverige, men dette innebærer ikke et privatrettslig eiendomsforhold som det kan være fristende å tro. Dersom dette ville vært tilfellet hadde det ikke vært behov for de forskjellige spesifiseringene.

I NOU 1997: 5 slår SRU I fast at samene allerede hadde eiendoms- eller bruksrettigheter da grensetraktaten og Lappekodisillen ble inngått. Disse rettighetene var ikke på forhånd definert i norsk eller svensk rett, men utvalget mener dette er irrelevant ettersom det var på grunn av grensetrekningen at samene for fullt kom inn under norsk respektive svensk rett. På samme måte som andre urfolk hadde rettigheter før de kom inn under for eksempel britisk og senere amerikansk suverenitet, hadde samer rettigheter opparbeidet i kraft av sine egne sedvaner. At samene ikke definerte sine rettigheter på samme måte som norsk rett definerer spørsmål knyttet til rettigheter til land og vann, er et utpreget kulturelt betinget utsagn.

Ved å etablere suverenitet over området får den danske, respektive svenske, statsmakt en reguleringskompetanse, men denne er av offentligrettslig art (herunder retten til å pålegge skatter og avgifter) og opphever ikke de etablerte privatrettslige forhold som eksisterte før suvereniteten ble etablert. Det er følgelig ikke lappekodisillen som gir samene rettighe-

ter; de eksisterte før og uavhengig av denne. Lappekodisillen fungerer delvis som anerkjennelse av rettighetene, men de ville ha eksistert uten denne anerkjennelsen, og det er heller ikke formålet med kodisillen å regulere de privatrettslige forhold til samene. Den angår de offentligrettslige spørsmål. (NOU 1997:5, s. 100-102)

Norges nye statsrettslige stilling i 1814 ga Stortinget incitament til å vite hva staten eide og fokuseringen ble markant fra begynnelsen av 1820-tallet. Dette resulterte først i en lov av 20.8.1821, «... angaaende det beneficerede Gods». Loven omhandlet i prinsippet alt jordegods som staten eide, inklusive statens allmenninger.

Fordi regjeringen la være å følge opp saken gjentok Stortinget sitt krav i 1824 og ba på nytt om kartleggingen i tillegg til at denne skulle være en totaloversikt over statens eiendommer.

Regjeringen tok denne gang tak i kravet. En slik oversikt fant regjeringen nyttig også for sitt eget vedkommende. Den innstilte derfor på at de opplysningene Stortinget hadde bedt om skulle samles inn gjennom de tilgjengelige kanaler. Slike kanaler kunne være departementene, overøvrighetene (amtene), og eventuelle andre myndigheter. (NOU 2001:34)

Skoginspektør Martens (1906) beskriver en rekke forhold under forstsvæsendets første tid i indre Trøndelag. Han fant for det meste gammel urørt skog, nærmest total mangel på kunnskaper om grenseer og eiendomsforhold, kanskje spesielt blant offentlige funksjonærer. Et vill vest åpnet for alle og enhver å forsyne seg, *“med masser av tobenede snyltedyr, som efter behag søgte sig ud de stykker, som de syntes var anvendelige og sparkede til resten ... i disse saakaldte statseiendomme.”* (Martens 1906:156)

Stortinget som i 1898 behandlet en ny jaktlov, bemerket rettighetene på følgende måte: *“I statsskoge ... har staten med hensyn til jagt og fangst en grundeiers fulde ret.”* (Indst. O. VII - 1898/99, § 8 - s. 25).

8.1 GDBT bemerkning

Dette materiale, den svenske kongens eiendomsliste over Trøndelag, rapporter fra norske statstjenestemenn, Lover, Stortingets arkiver, stadsarkivet og andre kilder - er et meget godt utgangspunkt for gjennomgang av eiendomsutviklingen i Trøndelag.

SRU I valgte å se på den samiske sedvanerettens vilkår i forhold til doktrinen om statens eiendomsrett fra de tidligste tider. De stilte noen spørsmål - Hvordan vurderte embetsverket grunnen i Finnmark? Så man på denne som statseiendom i privatrettslig forstand, hvor det ikke fantes noen eldre eller bestående rettigheter - for eksempel i form av allmenningsrettigheter?

Konklusjonen var temmelig klar. Staten kunne ikke være eier av grunnen.

Konklusjonene er også så pass klare når det gjelder forståelsen av Lappecodisillen at det burde ha slått SRU II at dette kunne ha avgjørende betydning for deres arbeid i de sørsamiske områdene. I stedet hoppet de bukk over forgjengernes arbeid, og dette uten noen som helst troverdig begrunnelse.

Anne Severinsen har, etter at hun avsluttet sitt engasjement for SRU II, funnet at en av de nåværende "statseiendommene" på Helgeland mangler dokumentasjon for 2.900 km² av de 3.400 km² som Statskog nå er satt til å administrere - eie. Hvorfor ble Statskog eier og hvor er det blitt av de opprinnelige eierne? Vil man kunne oppdage det samme sprik i Trøndelag som på Helgeland?

Statens egen skoginspektør i indre Nord-Trøndelag var ikke mere sikker på de rette eiendomsforhold enn at han valgte å uttrykke seg med forbehold "i disse saakaldte statseiendomme". Denne usikkerheten var utbredt. Også Stortinget var i tvil om statens fulle eierrettigheter. Staten fikk jaktrettigheter på samme måte som de private grunneierne. Men hva med de andre rettighetene? Det hadde neppe vært noe poeng å formulere seg slik Stortinget gjorde dersom staten for øvrig hadde hatt alle rettigheter. Staten var ikke å likestille

med en grunneier når det gjelder de andre rettighetene, i tillegg til jakten. Som vi viser et annet sted var hovedformålet med jaktloven å tilføre de s.k grunneierne nye rettigheter. Staten ble med på lasset.

Problemet er mere sammensatt i Nord-Trøndelag enn i Finnmark, men prinsippet er akkurat det samme. Derfor er det også utilstrekkelig å kun se på nåværende statsallmenninger. Her må man ta for seg andre offentlige eiere og eiendommer som i dag er på private hender. Hva med eiendomsetableringer, innholdet i overdragelser og samenes muligheter til å ivareta sine interesser?

Vi påstår ikke at det er grunn til å reise tvil over alle overdragelser fra begynnelsen av 1800-tallet og fram til våre dager. En vil sikkert finne gamle overdragelser som også etter våre dagers rettslige målestokk ikke hefter for kritikk.

Samerettsutvalget ble opprettet for å finne fram til løsninger på hvordan staten skal gjøre opp sin tidligere urett. Dette betyr at staten meget vel samtidig kan ha et ansvar både i forhold til en samisk rettighetshaver og til andre involverte aktører. Vi ser ikke bort fra at disse eiendomsinnehaverne viser seg å ha ervervet eiendommer, som ikke inneholder de rettighetsområder de i dag tror seg besitte.

Vi har allerede på annen plass i denne høringsuttalelsen gitt honnør til de historiefragmenter som er presentert i 2007:14. På denne bakgrunn kan vi bare overlate til fantasien å forme det historiedokument som kunne ha blitt utarbeidet dersom forholdene for dette hadde blitt lagt til rette og de engasjerte forfatterene hadde fått realistiske betingelser å arbeide under. Utvalgets historiegruppe fikk dessverre kun mulighet å pirke på overflaten.

9.0 Forvaltningen av skogen

Skogbruksloven av i dag gjelder forvaltningen av all skog og skogmark, være seg denne er offentlig eller privat. Den første loven som omhandlet skjøtsel og nyttiggjøring av skogressursene ble vedtatt i 1863. Loven var

først og fremst ei vedtektslov, som gav mulighet til å pålegge avgrensinger i hogsten for å forebygge rovdrift på skogen.

En kommisjon nedsatt i 1874 kom fram til at det ble hogd 36 % mere enn tilveksten i de norske skogane. Skogkommisjonen la derfor fram et forslag til «gjenvekstlov» for å sikre ny skog etter hogst. Interessemotsetningene var store og tiden gikk. Derfor ble et lovforslag «Lov om Værnskogens Bevarelse og mot Skogenes Ødelæggelse» vedtatt først i 1893.

I 1908 fikk departementet større myndighet til å gripe inn der herredstyrene ikke vedtok de nødvendige reglene for avgrensninger i hogsten.

Et nytt lovforslag ble behandlet av Stortinget i 1932. Her var et bærende element å verne skogen, regulere hogsten, sikre gjenvekst og oppmuntre til arbeid med skogkultur. Loven la opp til en planmessig skogproduksjon der plikten til å drive skogkultur er et sentralt element, og gjorde slutt på en tradisjon gjennom hundre år med ensidig høstingsskogbruk.

Lov om skogvern gjaldt fram til 1965, da den ble avløst av forgjengeren til dagens lov. I 1976 ble miljøprofilen styrket, da det ble slått fast at skogbruket skal legge vekt på skogen sin verdi som kilde til rekreasjon for folket, som viktig del av landskapsbildet, som livsmiljø for planter og dyr, og som områder for jakt og fiske.

Foreløpig siste lov på dette området er Lov om skogbruk, vedtatt i 2005. Nå er formålet en næringslov som først og fremst regulerer aktivitet ut fra målet om ei berekraftig forvaltning av skogressursane, og som bygger på prinsippet om frihet under ansvar.

9.1. GDBT bemerkninger

De reindriftsamiske interessene har nok blitt viet varierende interesse opp gjennom disse 150 år med lovendringer innenfor skogområdet. I någjeldende lov heter det: «Lova kan ikkje nyttast i strid med dei rettane reindriftsamane har til trevirke og brensel.» (§2, Lov

2005-05-27 nr 31) I forgjengeren het det: «Lovens bestemmelser får ikke anvendelse så langt de måtte komme i strid med samenes rettigheter.» (§2, Lov 1965-05-21 nr 00). Hvorfor ble siste lov begrenset til å gjelde kun rettighetene til trevirke og brensel? Er dette de eneste begrensingene som er vedtatt opp gjennom skogbruklovgivingens historie??? På hvilken måte har de samiske interessene/rettighetene blitt direkte og/eller indirekte regulert av skoglovgivingen opp gjennom historien?

Også på dette området hadde vi forventet langt mere av SRU II. Ville ikke en gjennomgang av dette lovverket og ev. rettsavgjørelser i henhold til dette, nettopp vært en måte å beskrive rettsutviklingen, jmf mandatat. Utvalget har kort og godt sett bort fra sitt oppdrag og mandatat.

9.2 GDBT om eiendommer i Nord-Trøndelag

Et par punkter i SRU II sitt mandat berører spørsmålet om retten til og disponeringen og bruken av land og vann. Problemstillingen kan antageligvis angripes på flere måter. Imidlertid kan vi heller ikke i dette tilfelle se at SRU II har tatt opp problemstillingen i tråd med mandatat og i den bredde saken fortjener. Det burde ha vært en selvfølge å se på den historiske tilblivelsen av i hvert fall de store eiendommene i området. I Nord-Trøndelag vil i denne sammenhengen holde fram fem grunneiere:

	km ²
1) Statskog (N.T allmenninger)	6.410
2) Statskog (N.T øvrig grunn)	
3) Van Severen - Ulvig & Kjær	1.360
4) Meråker Bruk	1.330
5) Verdalsbruket	900
6) Ogndalsbruket KF	220
7) Opplysningsvesenets fond	42
	10.262

Dette arealet - 10.262 km² - kan sammenlignes med det totale arealet i fylket som er 22.415 km², med andre ord nære på halve arealet, og som i hovedsak består av fjell og skog.

En fellesnevner er her at disse eiendommene i det store og hele ble etablert fra omtrent be-

gynnelsen av 1800-tallet og framover. De omfatter i hovedsak utmarkseiendommer, etter gjeldende språkbruk. Bak tilblivelsen sto personer som selv var en del av eller stod tett inn til den øverste politiske og økonomiske elite i landet. Videre omfatter eiendommene nære på uten unntak, de områder som må kunne betegnes å være de reindriftsamiske kjerneområdene.

Alt dette kan selvfølgelig være tilfeldigheter, men vi ville følt oss langt mere trygge dersom vi hadde kunnet kvittere ut de tvil vi tross alt sitter inne med. Var det i sin tid tale om reelle eiendomsoverdragelser eller? Hvordan ble de opprinnelige eierne egentlig besitter av eiendommene? Hva var det som egentlig ble "ervert" dengang, og hva har senere blitt solgt videre?

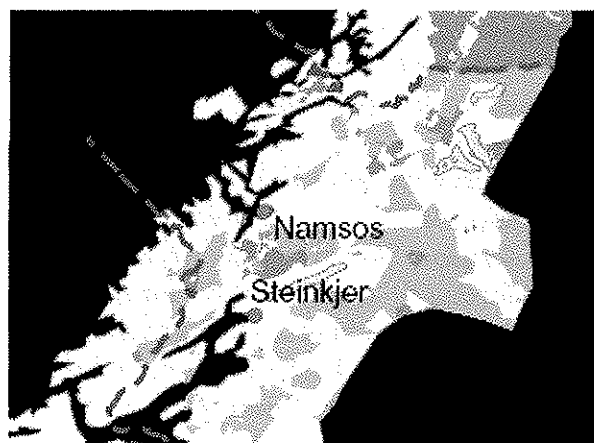
En av grunnene for etableringen av Finnmarks-eiendommen var en udiskutabel tvil som kunne reises i forhold til statens opprinnelige eierrettigheter der. Statens eierskap i Finnmark ble til i samme tidsepoke som de eiendommer vi viser til her i Nord-Trøndelag.

Slik vi oppfatter SRU II sitt arbeid har dette nære på vært et bevisst ikketema.

9.2.1 Statskog i Nord-Trøndelag

Den offentlige skogadministrasjonen i Norge har sine forløpere i det som er blitt kalt det eldre og det yngre generalforstamt. Det eldre generalforstamt (1739-1746) gikk i gang med å kartlegge skogtilgangene og lage driftsplaner. Etter noen få år ble imidlertid virksomheten nedlagt og oppsynet med skogene gikk tilbake til det ordinære embetsverket. I 1760 opprettet Rentekammeret i København igjen et generalforstamt - det yngre generalforstamt - og knyttet til seg tyske holzførstere. Ikke heller dette fikk lang levetid og ble nedlagt i 1771.

Nøyaktig når den nåværende offentlige skogadministrasjonen ble opprettet, er en definisjonssak. Det startet med en midlertidig ordning i 1857, som så ble permanent tre år senere.

Kart over Statskog sine eiendommer i Nord-Trøndelag

- s.k opprinnelig statsgrunn
- innkjøpt grunn

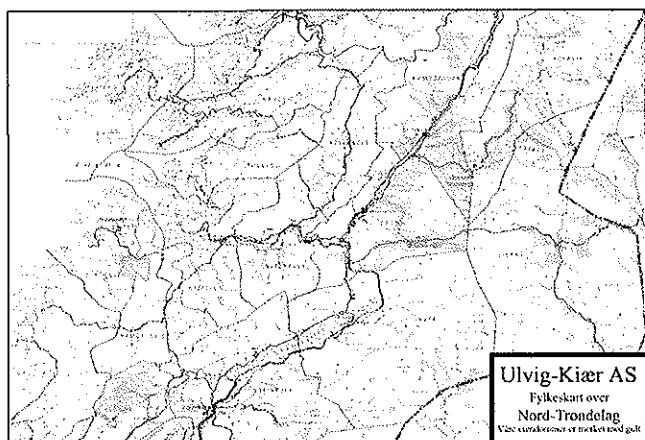
Statskog SF ble stiftet 18. desember 1992 og fikk følgende formål: *"Statskog SF har til formål selv, gjennom deltakelse eller i samarbeid med andre, å forvalte, drive og utvikle statlige skog- og fjelleiendommer med tilhørende ressurser og annen naturlig tilgrensende virksomhet."* (<http://www.statskog.no/index.asp?>)

Statskog forvalter i hovedsak statsallmenninger i Nord-Trøndelag. I tillegg har man noen områder innkjøpt grunn. Allmenningsarelene anslås av oss til å være omtrent 6.410 km². Rettighetene definert i fjelloven forvaltes av 25 forskjellige fjellstyrer, som utgjør ¼ av alle fjellstyrer i landet.

9.2.2 Van Severen - Ulvig Kjær

Skogressursene i Namdalen og den økte interessen for disse førte til at ladestedet Namsos ble anlagt i 1845, og det ble etablert et eget tollkontor. Namdalen hadde fram til da vært underlagt de trondhjemske handelsprivilegier. Trelast som skulle eksporteres måtte derfor gå via mellommenn i Trondheim og bli fortollet der.

Etter at Namsos ble anlagt var det flere som startet trelasthandel. I 1853 ble *Statlandbruket* startet med O. G. Olsen som interessent. Andre aktører i denne bransjen ble etterhvert grosserer Carl Gulbranson. Nederlandske interesser kom også inn i namdalske skogeiendommer og trelasthandel. Dette er opprinnelsen til navnet *Van Severen*, som bl.a kjøpte Gulbranson sine

Ulvig-Kjær sine eiendommer i Nord-Trøndelag er markert med gul farge.
kart fra: <http://www.ulvig-kjar.no/Default.aspx?path=Eiendommer%20-%20Kart&artType=8&artID=10&SiteID=1&sm=Kart>

eiendommer i 1902. I 1997 ble Van Severen fusjonert inn i Norske Skogindustrier, som i november 2003 solgte skogeiendommene til ekteparet Anders Kjær og Anne Ulvik fra Hedmark. Ved dette tilfellet bestod eiendommene av totalt 1.358.477 dekar, hvorav 400.880 daa produktiv skog. (www.nrk.no/nyheter) Dagens eiendomsmasse er et resultat av en rekke transaksjoner, mange av disse foretatt under 1800-tallet. Ofte startet eiendomsinnehavet med en kontrakt om bruksrett - ikke eiendomsrett. Ved etableringen av forløperen til Van Severen inngikk A.P. Smith og O.G. Olsen i 1851 en kontrakt om kompanjonskap der Smith overdrar "*saaledes som Brugsret i samme (Skove vår tilføyning) er mig hiemlet ved indgaaende Kontrakter*" (Hjulstad 1999, s.27) til det nystiftede interessefellesskapet.

9.2.3 Verdalsbruket

Værdalsbruket, eier av en av Norges største eiendommer med sine 900.000 daa. En eiersamling under Værdalsbruket ble sluttført ca. 1800. Det hevdes at alle disse eiendommene en gang tilhørte Konge, Kirke og Klostre. Eiendommen utgjør i dag nærmere 60 prosent av arealet i Verdal kommune. Grosserer Hilmar Meincke (1776—1830) var i sin tid aleneieier av Verdalsbruket og en av Trondheims aller

mest innflytelsesrike menn.

I 1793 selger Kong Christian den syvende, Værra eller Juldals kongelige almenning gjennom auksjon. Kongen selger allmenningen "*med all den rett som hans Mayestæt hittil har havt over samme og under forbeholden av reluition, dog ret til sætre, field-sletter, fiske, brændeved, gjerdefang og fornøden hustæmmer m.v.*" (A. Danielsen - privat arkiv) (reluition = innløsning av et pant)

Eiendommen til A/S Verdalsbruket er grunnlagt ved sammenføyelse av flere frittstående eiendommer. Det startet med Sulgårdene som Peter Dreier fikk som betaling av Kong Christian V i 1683. Det er uklart hvor stort areal skog hver enkelt gard hadde, og som altså gikk til Dreier og siden til alle etterfølgende eiere. Likevel er det er overveiende sannsynlig at gårdenes egen skog her som overalt ellers i almenninger var ganske liten, ca. et «snidelkast» i bredde. (Karlgård 1960) ((snidelkast = så langt man kunne kaste snidelen) (snidel = løvkniv, løvsigd (<http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html>)))

9.2.4 Meråker Bruk

Meråker Bruk er eier av i overkant 1,3 millioner dekar skog og utmark. Eiendommens areal er fordelt på fire kommuner i Nord- og Sør-Trøndelag. Det produktive skogarealet er på ca. 250.000 dekar, som utgjør knapt 20% av totalarealet. (<http://www.merakerbrug.no>)

Statsråd H. R. Astrup overtok aksjene i 1887 i det som den gang het Selbo Kobberværk. Etter kjøpet ble selskapets navn forandret til Meraker Brugs Aktieselskab. Astrup sin spesialitet var å kjøpe opp gårder som han slo sammen til større bruk. I 1880- og 90-årene var Astrup en av landets mest innflytelsesrike personer innen politikk og næringsliv. Hans residens i Kristiania var sentrum for såkalte politiske middagsselskaper som samlet den politiske og økonomiske eliten i hovedstaden. Blant Astrups nærmeste venner var Bjørnstjerne Bjørnson.

Etter at Astrup døde i 1898 fulgte en urolig periode med flere eiere før selskapet ble solgt til et konsortium med blant andre hoffjegermester Thomas Fearnley som stiftet det nye selskapet Aktieselskapet Meraker Brug i 1906. (www.merakerbrug.no)

9.2.5 Ogndalsbruket

Ogndalsbruket, ble etablert i 1902 og var driftsselskap for Ogndal kommunes skoger i perioden 1902 til 1964. Ved kommunesammenslåingen i 1964 ble Ogndalsbruket fusjonert inn som en del av Steinkjer kommuneskoger under navnet Steinkjer kommuneskoger – Ogndalsbruket. Selskapet forvalter tilsammen 220.000 dekar fjell og skogareal, hvorav 80.000 dekar produktiv skog. Steinkjer har landets nest største kommuneskog.

Ogndalsbrukets røtter går tilbake til David Andreas Gram, (1757-1831). Gram kom som kontorist hos foged Niels Dorf Gunnerius i 1774. Fem år senere ble han ansatt som proviantforvalter for Gaulstad gruver i Ogndal. Året etter startet oppkjøpene av en mengde bruk og eiendommer i Ogndal og Snåsavassdraget og pågikk framover til 1830. Til sist inngikk omtrent 50 eiendommer, alle i Steinkjerområdet. Eiendomsmassen var i familiens eie fram til 1894, da en gruppe investorer kjøpte eiendommene. Disse var eiere kun i noen få år fram til 1902 da Ogndal kommune ble eier.

Jakob Schavland Gram d.e, den ene av sønnene til David Andreas, kjøpte som faren opp mange gårder og eiendommer i Trøndelag. Eide blant annet By gård i Steinkjer og Beitstad kirke. Han var stortingsrepresentant fra Trondhjem i perioden 1830 til 1844. (www.steinkjerleksikonet.no)

9.2.6 Opplysningsvesenets fond (Ovf)

Opplysningsvesenets fond (Ovf) ble opprettet i 1821 og skal komme Den norske kirke til gode. Fondet er underlagt Kultur- og kirkedepartementet og har eget styre. Fondets verdier består av fast eiendom og verdipapirer. Samlet eier Ovff skog- og utmarksarealet i Nord-Trøn-

delag med et areal på 42.400 daa.

Etter opprettelsen i 1821 har det foregått et omfattende salg av eiendommer fra Ovff. I nyere tid har det også vært et omfattende salg av festekontrakter. Ved slutten av 1980-tallet hadde fondet 18.000 slike. Fram til 2007 er nærmere 9.000 av disse innløst av festerne.

Kirkens tjenere trengte nødvendigvis ikke å være de mest vennligstilte til samene, ut fra et grunneierståsted. Sogneprest Luytkis, på Kolvereid, uttrykte i 1790 stor harme over noen reindriftsamer som skulle ha passert med sin rein over hans ængsletter og utmark. Han truet sågar med å skyte reinsdyrene og legge ut sjølskudd og fotnagler. (Bremset Hansen 2000:73)

9.3 GDBT bemerkninger

Disse eiendommer har flere fellestrekk. Et er at de har vært igjennom mange rettighetsoverdragelser som ofte starter med overdragelsen av bruksretten til skogen, som noen transaksjoner senere har blitt til den fulle eiendomsretten til skogen og fjellet.

Vi påstår på ingen måte at det hefter rettslige feil ved alle disse transaksjonene i Nord-Trøndelag. Men vi tillater oss å mene det er særdeles bemerkelsesverdig.

Kongens salg på Verdalen, eksemplifisert foran, er et slikt eksempel. Her kan man merke seg de forbehold kontrakten inneholder. Der som Kongen hadde solgt hele eiendommen komplett med alle rettigheter ville det neppe vært behov for å spesifisere rettighetene slik kontrakten nå gjør. Så kan man bare spekulere hvilke andre, som sammen med Kongen var innehaver av de andre rettighetene i denne eiendommen.

Burde det ikke ha vært naturlig å også granske en av landets største grunneiere i sin tid. Kan det i hele rekken av eiendomsoverdragelser der Kirken kjøpte og senere solgte eiendommer vært tilfeller der rettighetsomfang og eiendomsgrenser hadde liten samsvar?

10 Regulering av eierskap

Et virkemiddel som den norske stat etter hvert tok i bruk for å regulere eierskapet var ved regler i forhold til statsborgerskap og konsesjon.

10.1 Statsborgerskap

Den første loven om erverv og tap av norsk statsborgerskap ble vedtatt i 1888. Før dette hadde man ingen lovgivning om hvem som ble ansett for å være statens borgere.

Når Grunnloven bruker uttrykkene borger, undersått, statens medlemmer mv., omfatter dette således alle som har tatt fast bolig i riket på en slik måte at vedkommende må antas å ville bli i riket for bestandig. Norsk borgerrett ble ikke ansett uforenelig med at man også var statsborger i en annen stat. Prinsippet var uansett lagt til grunn etter konstitusjonell praksis. I 1857 ble det således lagt til grunn at en person som også var engelsk statsborger, var lovlig valgt medlem av Stortinget. (NOU 2000:32, s. 8)

I motivene til den første statsborgerloven av 1888, oppsumerte professor Aschehoug rettstilstanden på følgende måte:

”Under Enevældet ansaaes enhver fremmed, der tog fast Bolig inden Monarkiets Grændser uden Hensigt at vænde tilbage til sit forrige Hjemland som Statens faste Undersaat og Borger. De undersaatlige Pligter og de statsborgerlige Retigheder vare to sider af samme Forhold.” (NOU 2000:32, s. 8). Dette beskriver rettstilstanden frem til 1888.

Foranledningen til lov om statsborgerrett var et forslag i 1887 om at fremmede statsborgere som bodde i utlandet eller ikke hadde bodd i Norge i så meget som tre år, ikke skulle kunne erverve fast eiendom uten tillatelse av Kongen. Det er karakteristisk for loven at den ikke bare inneholdt bestemmelser om erverv og tap av norsk statsborgerskap, men også de konsesjonsbestemmelser som tidligere var etterlyst. Meget kan tyde på at konsesjonsbestemmelsene ble ansett som det mest sentrale. Disse ble imidlertid tatt ut i 1903 da Norge fikk den første rene konsesjonslov. (NOU 2000:32, s. 9)

10.1.1 GDBT bemerkninger

Dette lovkomplekset har ikke, så langt vi funnet, noen uttalte og direkte regler rettet kun mot samene fra f.eks Sverige. Lovene vil likevel, sammen med den øvrige areal- og eiendomslovgivningen, virke diskriminerende i forhold til de samer, som av naturen er nødt til å drive på tvers av grensen. Et kjennetegn for reindriften er dets grenseoverskridende natur, noe som selvsagt ikke var ukjent for datidens lovgivere. Stortinget hadde for øvrig et uttalt ønske om å begrense mulighetene for å beveges seg til de reineiere som hovedsaklig oppholdt seg i Sverige. Derfor fikk man også vedtatt felleslappeloven i 1883.

10.2 Konsesjonslovgivingen

Allerede i lov om norsk statsborgerrett av 1888 ble det innført konsesjonsplikt for utlendingers erverv av fast eiendom. Denneplikten ble etterhvert spesifisert i flere separate lover, blant annet vassdrag-, skog-, myr- og fjell-konsesjonslovene. Konsesjonsplikten ble etter en tid utvidet til å gjelde også for norske borgere. I tillegg ble det skilt mellom boende utenbygds og innenbygds.

10.2.1 Skogkonsesjonsloven

Skogkonsesjonsloven av 1909 fastsatte at det måtte søkes konsesjon for kjøp av skogeieendom over en viss størrelse. Loven hadde flere formål. Et av de sentrale var skogen skulle være knyttet til jordbrukseiendom. Det ble krevd offentlig tillatelse for utlendinger og selvkjøpers kjøp av skogeieendommer over 1.000 dekar. Grensen for utenbygdsboende nordmenn ble satt til 5.000 dekar, og for de som bodde i bygden var grensen for kjøp av eiendommer satt til 1/5 av herredets skoggrunn.

10.2.2 Myrkonsesjonsloven

Myrkonsesjonsloven følger den samme malen som de andre konsesjonslovene. Forskjellen er at denne favnet noe bredere da det gjaldt mulige erververe enn de andre lovene. Etter myrkonsesjonsloven kan *“saadan eiendomsret og bruksret frit erhverves foruten av staten, norske kommuner og norske borgere tillike av korporationer, stiftelser, aktieselskaper og andre selskaper med begrenset ansvar”* (Ot.prp.nr.37

(1913), s.2). Et krav var at styret skulle ha sitt sete i Norge og utelukkende bestå av norske borgere.

10.2.3. Fjellkonsesjonsloven

Grunneiernes appetitt på areal var umettelig, og regjeringen var ikke vanskelige å be. Gjennom Ot.orp.nr.40 (1914) Om utfælerdigelse av en lov om erhvervelse av større fjeldstrækninger, ble det lagt fram forslag som ga lovhjemmel for "erhverv", også av fjellene. Proposisjonen satte opp noen skranker for ervervet - derfor betegnelsen konsesjonslov. Skogutvalget ble foreslått å administrere ordningen.

Hensikten bak og målgruppen for lovforslaget "*tar sigte paa, ikke blott er at bevare disse herligheter for landets borgere, men derhos at bevare dem for gardbrukere og for bygdens egen befolkning.*" (Ot.orp.nr.40 (1914), s. 8). Loven satte imidlertid opp langt høyere skranker for "bygdens egen befolkning" dersom de eventuelt skulle ønske å erverve fjellområder.

Da Stortinget skulle behandle saken ble dette oppdraget gitt til Specialkomiteen, som i juni 1914 avga sin instilling. De hadde betenkeligheter med forslaget fordi dette ikke var tydelig nok. Derfor foreslo de ny § 4, der det bl.a het "*Kongelig tilladelse er heller ikke nødvendig for norsk statsborger, som paa overdragelsestiden er bosat inden herredet, forsaavidt erhvervelsen gjælder jordbruk med tilliggende fjeldstrækninger eller gjælder særskilt fjeldstækning og erhververen samtidig er eier av jordbruk inden herredet.*" (Indst. O.IX, 26.juni (1914), s. 10)

Spesialkomiteen likte heller ikke navnet på loven. Derfor innstilte de på "*Lov om skylddeling av jordbruk med fjeldstrækning og om erhvervelse av større fjeldstrækninger.*" (O.IX, 26.juni (1914), s. 10). Det endelige navnet ble "Lov om erhvervelse av fjeldstrækninger". Den tydelige koblingen til jordbruket var falt bort, samtidig som loven omfattet alle fjellstrækninger, ikke bare de store.

Landbruksdepartementet og senere Spesialkomiteen var også usikre på omfanget av lovforslaget - hvor store arealer saken egentlig omfattet, men var enige om at dette kunne

overlates til det lokale skogutvalget for skjønnsmessig vurdering. (§ 3, Lov 27.aug. 1915)

Imidlertid fikk man ikke ferdigbehandle saken dette år, så saken kom opp på nytt 1915. Nå var fullmakten for jordbrukerne flyttet fram til §1. Komiteen ga seg imidlertid da det gjaldt navn på loven, som derfor fikk navnet "Lov om erhvervelse av fjeldstrækninger", daterert 27de august 1915.

Med loven i hånd kunne nå jordbrukere som bodde i og hadde eiendom i herredet, uten tillatelse "erverde" fjellstrækninger inntil arealet oppnådde "*en tiendedel av herredets samlede flateindhold av fjeldstrækning*" (§ 1, Lov 27de aug. 1915)

10.2.4 Samlet konsesjonslovgiving

I 1974 ble det vedtatt en ny konsesjonslov. I forarbeidet ble det uttalt at "Loven skal generelt regulere og kontrollere eiendomsomsetningene med sikte på fremme av samfunnsgagnet, hvorav landbruksnæringen bare utgjør en del som må veies mot andre hensyn og passes inn i helheten" (Landbruksdepartementet 1972). Denne nye tankegangen innebar at de nye konsesjonslovene ikke skulle være spesifikke landbrukslover som ensidig skulle ivareta landbruksnæringens interesser. (Moberg & Oust 2004)

10.3 GDBT bemerkning.

Konsesjonslovene var nok en måte å styrke de innenlandske grunneierinteressene som med hjelp av disse lovene kunne sikre seg kontrollen over viktige ressurser. Spesielt framtrekkende er dette ved fjellkonsesjonsloven. Rettighetsoverføringen foregikk i en tid da kolonialismens ånd sto sterkt i mange europeiske land. Kjennetegnende for Norge var at grunneierinteressene her ble rettet innad mot grupper og områder i det egne landet. Konsesjonsloven av 1974 og 2003-loven har vært med på å viske ut sporene av sine forgjengere. Disse lovene er av slik betydning at de burde ha vært med i en utredning om rettsutviklingen.

11 Almenningsene

SRU II har behandlet allmenningsretten i kap 8.5 og allemannsretten i kap. 8.6. Utvalget går i gjennom forskjellige sider ved dagens ordning. Alt unnagjort på 16 sider.

11.1 GDBT bemerkning

Også her hadde vi ventet mere av SRU II. Allmenningene og tilblivelsen av disse har stor betydning i alle deler av det geografiske utredningsområde som mandatet dekker. SRU II valgte i tillegg å ta utgangspunkt i problemstillingen til de grunneiere som har grenser opp mot de gjenværende almenningene, deres rettigheter og skrankene for denne utøvelsen. I stedet burde SRU II ha startet i motsatt ende, sett på innholdet i de tidligere allmenningsrettighetene, for å deretter vurdere alle de lover som har bidratt til å uthule rettighetene. SRU II sier seg å i stort sett være tilfreds med de to s.k Trøndelagsutvalgene, som behandlet allmenningsspørsmål i Trøndelag. Disse hadde bl.a som oppgave å vurdere hvorvidt grunneiere med grenser opp mot allmenningene også hadde rettigheter inne i disse allmenningene. GDBT/NTR ønsker å minne om at disse utredningene ikke rettet seg mot samene, herunder reineierne og deres eventuelle rettigheter i allmenningene. Poenget var å utvide grunneiernes rettigheter, i disse s.k allmenningene

11.2 Stortinget om allmenninger

Da Stortinget behandlet forslagene til jaktlov lagt fram av parlamentarisk landbrukskommission, fant komiteen det nødvendig å presisere almenningsretten. Komiteen la inn definisjonen på tre allmenninger i lovteksten;

- privatalmenninger § 4,
- bygdeallmenninger § 5
- statsallmenninger § 6.

Da det gjaldt privat- og bygdeallmenninger skulle rettighetene i disse fordeles etter reglene i § 3. Denne paragrafen opererer med begrepet lodeier, altså et avgrenset antall rettighetsinnehavere, hvilke er bærere av rettighetene. *“Dog skal denne ret alene kunne udøves af vedkommende lodeier selv eller av personer, der hører til hans faste husstand.”* (Indst. O. VII - 1898/99, s. 24).

Prinsippet for rettighetsfordeling i privat- og bygdeallmenninger ble imidlertid ikke videreført da det gjaldt statsallmenningene, der rettigheten ble gitt til enhver norsk borger.

11.3 GDBT bemerkning

Da Stortinget behandlet spørsmålet om allmenninger blandet de den tids gjeldene rett med de nye ideene om grunneierrettens overhøyhet. Innføringen av begrepet “fri” innebærer på ingen måte noen automatikk i at det ikke eksisterte andre rettighetsbærere i disse områder.

I stedet peker alt på at samene (både reineierne og de som hadde andre hovedinntektskilder), - dette kollektiv - er lodeiere og de virkelige eierne til de s.k statsallmenningene. Disse eiendommer har aldri tilhørt staten. Rettighetene i disse eiendommer, i tillegg til de områder som ble frastjålet, ble kollektivt forvaltet av de som brukte området. Områdene var ikke et allemannseie for alle borgere i Norge, men et rettighetsområde der de som levde inne i og umiddelbart utenfor brukte ressursene i fellesskap - Likevel tolererte man tilfeldig utnyttelse av forbipasserende.

Grunneiernes ønsker om utbredelse strakte seg ved dette tidspunkt ikke lenger. Derfor lot de disse kollektive områder være foreløpig.

11.4 Fjellogen

Et bærende element i SRU II sitt forslag er Fjellogen. Da denne loven var til behandling i Odelstinget i 1920 ble de reindriftsamiske interesser vektlagt på følgende måte: *“Det er saa, at der i mange tilfælde er opstaat ganske alvorlige konflikter mellem tamrenhold og beite, og jeg tror at likesaa vel som den almindelige opfatning er, at jagten må vike for beite, maa renhold i almindelighet vike for de andre husdyr.”* (Statsraad Five under debatten i Odelstinget 20.januar 1920, protokoll s 60.)

Haakon Martin Five var statsråd og sjef for Landbruksdepartementet i fire forskjellige regjeringer mellom 1919 og 1935. Han var gårbruker fra Kvam, som ligger nord for Steinkjer ved Snåsavatnet. Five var eier av gården med samme navn, som den gang og nå ligger innen-

for det som i dag er Østre Namdal reinbeitedistrikt.

11.4.1 GDBT bemerkninger

GDBT mener det er svært forunderlig at utvalget velger å legge fram et forslag basert på denne loven, uten å se på forhistorien og begrunnelsene for innføringen av denne loven. Fjelloven ble til i fornorskningens aller hardeste periode, der de samiske rettighetene ble blåst av - på høyeste hold. Med fjelloven fikk grunneierne beiterettigheter (kap IX) og rett på seter og tilleggsjord (X). Jakt, fangst og fiske ble delt ut hvermann (kap XI og XII). Nok en gang så lovgiverne bort fra de opprinnelige rettighetsinnehaverne.

GDBT/NTR ønsker på ingen måte å spesielt rette søkelyset på Five. I stedet holder vi fram Five som et eksempel på personer i det offentlige rom, der de personlige erfaringene og interessene kan ha innvirket på vurderingene når det gjelder reindrift og samer. Five, og alle de andre i hans situasjon i denne tiden, bestrebet seg ikke for å verne om samenes rettigheter. Ved å gå videre med SRU II sine forslag viderefører den norske stat denne tradisjonen.

11.5 Landbruks- og matdepartementet - Tiden og tilhøva

I august 2003 ble forskriften for den utvidede Børgfjell nasjonalpark (1.447 km²) vedtatt. Året etter, desember 2004 var turen kommet til Blåfjella-Skjækerfjella nasjonalpark (1.924 km²). Disse områder utgjør selve kjernen i tre av de seks reinbeitedistriktene i Nord-Trøndelag. Vedtakene var et foreløpig punktum etter en flerårig prosess der vernemyndighetene, fra Miljøverndepartementet og ned til fylkesmannsnivå, hadde vært svært aktive da det gjaldt å påføre reindriften vernerestriksjoner. Til tross for massive protester fra mang en samisk rettighetshaver ble det innført kraftige restriksjoner på en rekke av reindriften aktiviteter. Statens egen virksomhet ble i flere tilfeller holdt utenom verneområdene.

Man må videre merke seg at Miljøvernmyndigheten kun har mulighet å innføre denne verneformen i de s.k statsallmenningene. Hjemmelen gjelder ikke på private

grunneiendommer.

Omtrent samtidig med at dette s.k vernet ble innført satte Landbruksdepartementet i gang et arbeid for å stimulere private grunneiere med grenser opp mot de s.k statsallmenningene til økt bruk inne i disse. Man tilsatte arbeidsgrupper som etter noen få måneder hadde planene klare.

I juli 2003 kunne Statens Nærings og Distriktutviklingsfond etter oppdrag fra Landbruksdepartementet legge fram en plan med bl.a følgende tiltak

- “4.1 I forbindelse med gjennomføringen av nasjonalparkplanen må det opprettes et forvaltnings- og næringsutviklingsfond knyttet til det enkelte verneområde og nasjonalpark. Målet med fondet vil være å stimulere til en aktiv forvaltning og miljøbasert næringsutvikling med basis i områdets og eiendommens ressurser.*
- 4.2 Det er behov for å revidere forskriftene for bruken av verneområdene både for nasjonalparker og landskapsvernområder. Disse må tilpasses de behov som landbruket har for økt verdiskaping basert på gårdens totale ressurser.”*

(Handlingsplan for Næringsutvikling i utmark med vekt på utmarksbasert reiseliv, juli 2003, s.5)

Den politiske enigheten har vært stor så etter valget 2005 gikk den nye regjeringen videre etter samme spor som forgjengerne. Nye arbeidsgrupper og nye tiltak. Denne gangen under navnet *“Tida og tilhøva”* levert av en arbeidsgruppe etter å ha hatt fire møter. Rapporten har bl.a munnet ut i en forskrift og til sist et rundskriv som *“ legg opp til viktige endringer i praksis. Det skal lempast på kravet til mjølkeproduksjon på setra når det blir utvist seter, og det skal kunne utvisast seter der det ligg til rette for ein kombinasjon av jordbruksmessig og småskala turistmessig utnytting av setrene i statsallmenningane.”* (LMD Rundskriv M-3/2007, s.3)

Politikken på dette området blir kanskje sammenfattet mest heltdekkende av Landbruks- og matministeren, som presiserer at vernet er selve grunnlaget for næringsutviklingen. *“Landbruks- og matdepartementet legger vekt på å tilrettelegge for næringsutvikling i, og i tilknytning til vernede områder innenfor de miljømessige ram-*

mene som gjelder. Mitt departement har et nært samarbeid med Miljøverndepartementet innenfor området bruk og vern, og tar del i flere prosjekter der vi ser på lokal verdiskaping i tilknytning til vernede områder.”

Videre “I arbeidet med næringsutvikling i tilknytning til verneområdene er jeg opptatt av å få på plass gode forvaltningsplaner. Forvaltningsplanene avklarer muligheter og forventninger til bruken av verneområdene, og gir forutsigbarhet for brukerne av områdene.” (Tale 02.12.2008, av: Landbruks- og matminister Lars Peder Brekk - på fjellkonferensen i Lillehammer, under temaet Landbrukets rolle i utviklingen av fjellbygdene)

11.5.1 GDBT bemerkning

De eksempler på overgrep vi har vist til andre steder i denne uttalelsen er dessverre ikke et historisk tilbakelagt kapittel. Diskrimineringen og rettighetsoverføringen foregår den dag i dag, bare under et annet navn. Først legger Miljøverndepartementet strenge begrensninger på de reindriftsamiske aktivitetene, så tar Landbruks- og matdepartementet over og utvider rettighetene til konkurrerende brukere, i de samme områdene i full forståelse med Miljøverndepartementet. For øvrig i de områder som skoginspektør Martens beskrev som *“disse saakaldte statseiendomme.”* (Martens 1906:156)

Enda har vi ikke vært innom temaet barskogvern. Her presser fylkesmannens miljøvern-avdeling, angivelig etter instruks fra Direktoratet for naturforvaltning, igjennom et verneomfang langt ut over de målsettinger Stortinget faktisk har satt opp. Statskog får først velge ut de områder som ikke er driveverdige og som betyr minst for dem, der bl.a mesteparten er fjellområder uten skog. Deretter innføres strenge pliktregler for reindriftsamene sin bruk i disse eldgamle samiske områder. Skogvernet er for øvrig ikke mere viktig enn at dette er frivillig for de private grunneierne.

Dette er statens håndtering av sameretten i praksis, i den samme tidsperioden som SRU II har vært i arbeid.

12.0 Forskjellige lover

Stortinget har opp gjennom sin historie vedtatt en rekke lover. I mange tilfeller kan man konstatere at disse lover mere eller mindre har innvirket og fortsatt innvirker på samenes rettigheter. Disse lovene utgjør fundamentet til dagens - Gjeldende rett-, enten de fortsatt er gyldige eller opphevet. Her følger noen eksempler.

12.1 Lov om småbruk- og boliglån

Lov om småbruk- og boliglån m.v ble vedtatt 23 juli 1915. Som et resultat av denne loven stimulerte staten til opprettelsen av 1.200 nye gårdsbruk/bureisningsbruk, bare i Nord-Trøndelag i perioden 1915 - 1975. I mellomkrigstiden ble det med hjemmel i denne loven dyrket 1,6 millioner dekar ny jord, med statsstøtte. Landets jordbruksareal ble utvidet med mellom 15 og 20 prosent (Randen 2002). I tillegg fikk disse eiendommene tildelt et ukjent antall dekar skog og annet areal.

12.1.1 GDBT bemerkning

Et alvorlig angrep på de samiske rettighetene, i den samme tidsperioden som fjelloven ble til, var innføringen av lov om småbruk- og boliglån. Når så i tillegg nydyrkingen foregikk med størst intensitet i de samiske fjellområdene, er det med stor forundring man kan konstatere at dette faktum så vidt er nevnt av SRU II i den historiske delen, og i hvert fall ikke reflektert over og hensyntatt i utvalgets vurderinger og forslag.

12.2 Plan- og bygningslov.

Plan- og bygningslovgivningen har sin forløper i bygningsloven av 1965, som igjen bygget på lov om byplanlegging av 1924. Denne hadde røtter tilbake til de første bygningslovene for de største byene, som kom allerede på første halvdel av 1800-tallet.

Ut over 1960- og 1970-tallet så man et behov for å samordne den fysiske og økonomiske planleggingen. Dette munnet til sist ut i Ot.prp. nr. 56 (1984-85) Ny plan- og bygningslov. Denne innførte systemet med bindende arealdel av kommuneplan som hovedgrunnlaget for arealdisponering i stedet for et generelt plank-

rav. Gjennom Ot.prp. nr. 75 (1988-89), ble systemet med konsekvensutredninger innført. (NOU 2001: 7)

Etter dette har det vært gjennomført et omfattende utredningsarbeid presentert i NOU 2001:7 - Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven og NOU 2003:14 - Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven II. Regjeringen har fulgt opp disse utredningene gjennom:

- Ot.prp. nr. 113 (2001-2002), Om lov om endringer i plan- og bygningsloven (tidsfrister i planleggingen, kart og stedfestet informasjon)
- Ot.prp. nr. 31 (2003-2004), Om lov om endringer i plan- og bygningsloven (klage og innsigelse)
- Ot.prp. nr. 47 (2003-2004), Om lov om endringer i plan- og bygningsloven (konsekvensutredninger)
- Ot.prp. nr. 32 (2007-2008), Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (plandelen)

Som et resultat av sistnevnte proposisjon vedtok Stortinget i juni 2008 ny lov om planlegging og byggesaksbehandling, som forutsettes tre i kraft 2009. Loven innholder enkelte presiseringer i forhold til samiske og reindriftsamiske interesser.

SRU II har i tilknytning til sitt forslag om saksbehandling og konsultasjonslov § 28 p.18 en rekke forslag som berører plan- og bygningsloven av 1985.

12.2.1 GDBT bemerkning

Plan- og bygningslovgivingen har i lang tid ikke tatt hensyn til samiske interesser. Dette ble imidlertid vurdert og foreslått endret av NOU 2001:7, NOU 2003:14 og nå SRU II. Den nye loven (antatt i kraft 2009) inneholder enkelte bestemmelser angående samiske rettigheter. Disse spørsmål må imidlertid bli fulgt opp av lovgiverne.

12.3 Naturvernloven

Naturvernloven har sin historie tilbake til 1910 og lov om naturfredning. Dagens lov sier “

Naturvern er å disponere naturressursene ut fra hensynet til den nære samhørighet mellom mennesket og naturen, og til at naturens kvalitet skal bevares for fremtiden.” (NVL § 1)

Som et resultat av denne loven har det i senere tid blitt lagt begrensninger i bruken av de arealer og ressurser som ligger innenfor verneområdene. Reineierne har blitt pålagt restriksjoner i sin drift.

12.3.1 Seminar om bruk og vern

En måned før den opprinnelige høringsfristen for SRU II gikk ut, arrangerte Norges Forskningsråd et “*Seminar om forskning på bruk og vern - Kunnskapsformidling og kunnskapsbehov*”. (Forskningsrådet 2009) Seminaret rettet seg kun til inviterte deltagere, hvilket var representanter for grunneierorganisasjoner og næringsorganisasjoner, i tillegg til statens egne etater. På gjestelisten sto:

3. Store grunneiere/næringsliv:

- Norges Bondelag
- Norges Skogeierforbund
- Norskog
- Statskog
- Finnmarkseiendommen
- NHO Reiseliv
- Nasjonalparkriket

4. Miljø- og friluftslivsorganisasjoner:

- Norges Naturvernforbund
- Den Norske Turistforening
- WWF Norge
- Friluftslivets fellesorganisasjon
- Norges Jeger- og Fiskeforbund

(<http://www.forskningsradet.no/no/Arrangement/Seminar+om+forskning+pa+bruk+og+vern+Kunnskapsformidling+og+kunnskapsbehov/1224698155445>)

Forskningsrådet er den viktigste forskingspolitiske rådgiveren for Regjeringen, departementene og andre sentrale institusjoner og miljø med tilknytning til forskning og utvikling (FoU). Forskningsrådet sorterer under Kunnskapsdepartementet.

Statsekretæren i Landbruksdepartementet, som er det departement reindriften tilhører, holdt et foredrag under seminaret. Det samme gjorde Statsekretæren i Miljøverdepartementet. Konferansen munnet ut i en erklæring om at “Vernet natur skal brukes” (Solerød 2009).

skuelse at forandringer i den bestående jakt-ordning måtte gå i retning av å utvide og befeste grunneierens rettigheter.” (Jaktlovkomiteén 1939, s.5), henvisende til Den parlamentariske landbrukskommisjon av 1896.

Den primære interessen for Stortinget, representert ved komiteen som behandlet kommisjonsforslaget var de økonomiske muligheter som lå foran. Dette var imidlertid ikke helt enkelt. *“Jagtens økonomiske udbytte er vanskelig at angive, da der ikke findes paalidelige opgaver over, hvor meget vildt der aarlig fældes her i landet, undtagen forsaavidt angaar elg, hjort og vildren.”* (Indst. O. VII - 1898/99, s. 13).

Imidlertid bør komiteen ha blitt styrket i sin tro da de fikk inn følgende rapport *“Det anføres at i Skotland, vis areal er 77 000 km² mod Norges 323 000, gaar afkastningen af jagten ifølge oplysninger indhentede af generalkonsul Bødtker op i over 40 millioner kroner årlig”* (Indst. O. VII - 1898/99, s. 13). Dette tilsvarer vel 2,3 milliarder kroner i dagens penning-verdi.

Fram til Stortingets behandling av jaktloven i 1898-99 var jakten utelukkende et tilskudd til matforsyningen. Den parlamentariske landbrukskommission så i tillegg nye muligheter. *“Jagten har som saadan to Værdier: den direkte, som bestaar i det nedlagte Vildts Kjødværdi, og den indriekte, som bestaar i Jagtens Sportsværdi. Hidtil har man her i Landet i de Væsentlige alene kunnet tage Hensyn til den første.”* (Parlamentariske landbrukskommission 1898, s. 59).

Man må imidlertid merke seg at de rettigheter som ble overført til grunneierne, med 1899-loven likevel var langt fra så omfattende som de viltloven gir i dag. Den Parlamentariske landbrukskommissionen presiserte omfanget av og avgrensningene i grunneiernes rettigheter i fire punkt:

- 1) Overalt kan - med eller uden Hund - enhver jage Bjørn, Ulv (og maaske Gaupe).
- 2) I Andenmands Udmark kan enhver uden Hund drive, hvad Jagt han vil
- 3) I Andenmands Hjemmark kan enhver uden

Hund drive Jagt efter de ikke fredede Vildtsorter,

- 4) I Statsalmenning er Jagten saavel med som uden Hund fri for enhver Borger,

- undtagen efter Elg, Hjort og Bæver; endvidere er undtaget Bjørn i Hi og de øvrige Vildtsorter, hvis Opholdssted er Gjenstand for Fredlysning

(Parlamentariske landbrukskommission 1898, s. 14-15)

Dette rettighetsomfanget kan man sammenligne med dagens viltlov, som slår fast grunneierens enerett til jakt og fangst på denne måte: *Med de innskrenkninger som er fastsatt i denne lov og i forskrifter gitt i medhold av loven, har grunneieren enerett til jakt og fangst.* (Viltloven § 27)

I tillegg har man i dagens viltlov allerede i formålsparagrafen forsikret seg om at jordbruket skal ha forrang når det gjelder fordelene av jakten. *“Innenfor denne ramme kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv”* (Viltloven § 1).

Samtidig med at Parlamentariske landbrukskommission overførte flere deler av jaktretten til grunneierne, utvidet man også det geografiske virkeområdet for denne rett, riktignok uten å være helt sikker på hvilke områder det egentlig gjaldt. *“Hvad der skal forstaaes ved Hjemmarken har som bekjendt allerede siden Loven af 1845, der indførte Begrebet, været meget omtvistet og vanskelig at bestemme. Hos Brandt - Tingsretten Side 409 - defineres det som «Gaarden med alle dens Tilliggelser hjemme i Bygden, altsaa ikke alene Indmarken, men ogsaa Hjemhagen».* Man hører ogsaa undertiden Begrebet forklart som den Mark, hvori Creaturene slippes om Dagen og tages ind om Aftenen” (Parlamentariske landbrukskommission 1898, s. 13)

Lov angående Jagt og Fangst av 21.mai 1899 kom til å gjelde fram til loven av 14 des 1951 ble gjort gyldig, som så ble avløst av dagens viltlov, vedtatt 29.05.1981.

Ved innføringen av fjelloven gikk så Stortinget løs på jakten i de s.k statsalmenningene. Der

hadde jakten ikke vært regulert inntil da.“ I statsal-menninger skal jagt og fangst være fri for enhver norsk borger, ...” (Indst. O. VII - 1898/99, lovforslag § 6, s. 25).

Jakt og fangst ble nå regulert gjennom to lover.“ Departementet skal bemerke at de gjeldende bestemmelser om jakt og fangst av fuglevilt og landdyr nå finnes i jaktloven av 20 mai 1899 og i kap.IX i fjelloven av 12 mars 1920.” (Ot.rpp.nr.1 (1940), s. 1). Denne oppdelingen gjelder fortsatt gjennom viltloven og med reglene i fjelloven kap XI. Med fjelloven ble rettighetene overført til et organ uten egentlig offentlig innsyn, sterkt dominert av grunneierintereser.

12.4.1 GDBT bemerkning

Viltlovens forhistorie er nok en bekreftelse på rettighetsoverføring iverksatt av det grunneierdominerte Stortinget. Jakt og fangst var for mange reindriftsutøvere et viktig inntektstilskott. Det samme gjaldt for alle de samer som ble betegnet som bygdefinner, bufinner, strandsittere, husmenn m.v. For enkelte kunne jakten sågar være hovedinntektskilden.

Grunneierne så et stort økonomisk potensial i disse ressurser, noe de ønsket å komme i besittelse av. Med sin dominans i Stortinget var det derfor enkelt å iverksette rettighetsoverføringen. Imidlertid ble jakten betegnet som “fri” på flere områder. Dette var imidlertid kun en annen måte for lovgiverne å si at de som representanter for grunneierne for tilfellet ikke gjorde krav på rettighetene. Man så bort fra at samene var de rette rettighetsinnehaverne.

Vi vil derfor hevde at dette er nok et lovområde der - Gjeldende rett - er opparbeidet gjennom systematisk urett

12.5 Friluftsløven

Når det gjelder friluftsløven, først innført 1937, innvirker også denne på samfunnets forståelse av de samiske rettighetene. Her finner man f.eks definisjonen av innmark og utmark. Jordbrukets arealer blir definert som innmark og blir derved gitt et sterkere vern, sammenlignet med utmarken, der reindriften virker, og som derfor får et svakere vern av sin næring.

“Som innmark eller like med innmark reknes i denne lov gårdsplass, hustomt, dyrket mark, engslått, kulturbeite og skogsplantefelt samt liknende område hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker.” (Friluftsløven §1a)

12.5.1 GDBT bemerkning

Som vist et annet sted i denne uttalelsen var Stortinget tidlig klar over betydningen av å innføre begrepene innmark, hjemmark, hjemhagen og utmarken. Begrepene ble rettighetsgrenser. Inndelingen og defineringen i friluftsløven er foretatt i tråd med dette syn. Sammen med de øvrige lover, som regulerer areal- og ressursbruken må selvfølgelig også friluftsløven og begrepsbruken der bli tatt opp til vurdering i forhold til de samiske rettighetene.

12.6 GDBT om motorferdselloven

De samiske reindriftsutøvernes rettigheter blir beskåret fra flere hold. Vi ønsker illustrere dette ved å vise til motorferdselloven. Denne loven regulerer motorferdselen i *utmark*. Problemet er bare at reindriften bedriver nære på all sin virksomhet i dette *reindriftens innmark*. Bruken av næringens motorkjøretøy er regulert gjennom någjeldende reindriftslov § 23, og gir klare og nødvendige, men likevel godt gjennomtenkte begrensninger på bruken av motorkjøretøy. Denne bruken er ytterligere spesifisert og avgrenset gjennom bestemmelsene i reindriftslovens § 62, som i punkt 3 angir innholdet i distriktsplanen. Disse lovbestemmelsene er kommet til etter vurderinger i forhold til reindriftens behov for motorisert ferdsel, og behovet for omgivende interesser å regulere reindriftens motorferdsel. Denne loven er også vurdert opp mot de rettigheter urfolk har til næringsmessig utvikling - herunder forsvarlig bruk av moderne utstyr og hjelpemidler.

Når så Direktoratet for Naturforvaltning utarbeider et forslag til ny motorferdsellov (DN 2007:) er dette utformet slik at reglene opphever reindriftsloven, overfører myndighet til kommunene og vanskeliggjør driften for rein-eierne.

Dette er nok et eksempel, der rettighetene til

samene blir uthullet. Også denne problemstillingen mener vi SRU II burde ha viet oppmerksomhet. Ikke fordi dette på noen måte er vår primære innvending, men fordi de foreslåtte lovreglene, sammen med alle andre regler, indirekte uthuler de samiske rettighetene. Reglene virker tilsynelatende rettferdige og positive, men tar ikke hensyn til at en av de samiske kjernenæringene - reindriften - har rettigheter i disse områdene, minst like sterke som skogbruket og jordbruket, som ikke ble berørt av forslaget.

13.0 Forslag fra GDBT

GDBT har registrert følgende forslag fra SRU II

- a) - Kartleggings- og anerkjennelsesloven, (ny) §§ 1-32, inklusiv ny § 30 i oreigningsloven, som foran men alternativt mindretallsforslag §§ 6 og 13 (2stk),
- b) - Hålogalandsloven, (ny) §§ 1-38, innkludert endringer i § 34 i tomtfesteloven, §§ 25 og 26 i reindriftsloven (flertallsforslag), og som foran men alternativt mindretallsforslag §§ 2, 6 (2stk), 11, 16, 22-26, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 37 og 38
- c) - Lov om rettsforhold m.v (ny) §§ 1-18 (mindretallsforsalg)
- d) - Fjelloven, (endring) §§ 1, 3, 5, 10, 12, 13, 15, 18, 19 og 21, som foran men alternativt mindretallsforslag §§ 1, 3 og 5
- e) - Friluftsløven (endring) § 28 (enstemmig)
- f) - Reindriftsloven (endring) §§ 3, 4, 7, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 63, 65, 66, 67, 68 og 69, som foran men alternativt mindretallsforslag § 26
- g) - Saksbehandlings- og konsultasjonsloven (ny) §§ 1- 27, inklusiv tillegg og endringer i § 1 i lov om kalksteinsforekomster, § 24 i industrikonsesjonsloven, § 8 i vassdragsreguleringsloven, § 1 i lov om kvartsforekomster, §1 i lov om avståing av grunn til drift av ikke mutbare mineraler, § 23 i oreigninsloven, § 2 i Lov om undersjøiske naturforekomster, § 8 i vegloven, §§ 1, 4 og 18a og som foran men alternativt mindretallsforslag § 4 i naturvernloven, § 4 i atomenergilovent, §§ 2a, 3, 7a, 22a, 39b og 42 i bergverkloven, § 2a i lov om undersøkelser etter petroleum, § 1 i fjelloven, § 3a i motorferdselloven, §11a i forurensningsloven, §51a i viltloven, § 4b i saltvannsfiskloven, §2-3 i energiloven, §6a i laksefisk og innlandsfiskloven, §4a i jernbaneloven, § 2-5 i luftfartsloven, § 3 i jordloven, § 1-5 i petroleumsløven, § 3a i deltakerloven, §65a i vannressursloven, § 14a i konsesjonsloven,

§ 21a i skogbruksloven, § 9a i akvakulturloven, § 19 i offlighetsloven og §81 i reindrifstloven.

- h) - likeså som følge av Saksbehandlings- og konsultasjonsloven følgende endringer i plan- og bygningsloven §§ 1, 2, 9-3, 12-3, 13a, 14, 15, 16-1, 16-2, 17-1, 17-3, 18, 19-1, 19-2, 19-3, 19-4, 20-1, 20-2, 20-4, 20-5, 25, 27-1, 27-2, 28-2, 29, 33-1 og 33-2

GDBT vil i det følgende kommentere/ levere alternative forslag til SRU II forslag og i tillegg legge fram forslag som ikke er vurdert av utvalget.

13.1 Opprydding i departementene

Det settes umiddelbart i gang et internt arbeid i regjeringen med formål å få til en mest mulig ryddig og real håndtering av spørsmål som berører samiske rettigheter. Et festtaleutsagn om viktigheten av reindrift, samisk kultur og samiske rettigheter, blir kun flaut og hånlig når virkeligheten er den stikk motsatte.

Tre eksempler. Det er kort og godt ikke akseptabelt

- at Kommunal og Regionaldepartementet gir sin støtte til fylkesmennene i de tre fylkene i sørsameområdet, da disse valgte å se bort etter at fylkeskommunene foretok lovstridige oppnevninger til områdestyrene.
- at Miljøverndepartementet instruerer/lar fylkesmennene utforme verneregler som setter reindrifstloven til side og begrenser reineiernes rettigheter ytterligere. Det hjelper lite at man bruker argumenter om vern som påskudd for å begrense eldgamle rettigheter.
- at Landbruks og matdepartementet i de siste år har gjennomført et særdeles aktivt arbeid for å stimulere næringstiltak og gi gårdbrukere nye rettigheter i de nylig opprettede nasjonalparkene. Disse ligger nære på utelukkende i statsallmenningene der fjelloven gjelder. Tiltakene går under navnet Tiden og tilhøva. I tillegg foregår dette med Miljøverndepartementet sitt gode minne, som i den forutgående prosessen ved etableringen av disse parkene, sterkt gikk inn for å

begrense reineiernes muligheter til næringsutøvelse. Dette er et moderne eksempel på rettighetsoverføring..

Denne saken dreier seg egentlig om at - statens øverste politiske organer må leve som staten lærer. Når det svikter her blir det selvsagt fritt spillerom for de underliggende forvaltningsetater å hoppe bukk over de samiske rettighetene, la være å sette seg inn i spørsmål på en skikkelig måte og legitimt for ansatte i offentlige møter å uttale seg nedsettende om reineierne og det de driver med.

13.2 Nytt samerettsutvalg III

Det bør bli nedsatt et nytt utvalg - SRU III - med oppgave å foreta en helhetlig utredning i tråd med mandatet fra 2001. I tillegg må dette utvalg få et tydeligere mandat når det gjelder å se på hoveddelen av de eiendomsetableringer som ble til etter 1751. Dette utvalget bør også se på rollen til Stortinget, kommunestyrene og de øvrige politiske organer, spesielt alle vedtak med relevans for de samiske rettighetene.

13.2.1 Gjennomfør tiltak etter hvert

Etter hvert som utvalget ferdigstiller sine forslag iverksetter staten tiltak for å bøte på de skader som blir avdekket. Vi utelukker ikke noen form for tiltak, nye og endrede lover, billighetserstatninger, tilbakeføring av arealer, ekpropriasjon, etablering av eiendommer etter modell fra Finnmarkseiendommen, (i vårt område kanskje gjennom å legge sammen statsallmenninger og private eiendommer som staten kjøper inn). Ingen løsninger er utelukket.

13.3 Mest mulig enhetlig lovgiving

Vi er sterkt bekymret for at spørsmålet om de samiske rettighetene blir redusert til et privat problem, dersom man kun følger den vei SRU II foreslår. Det er ikke tilstrekkelig at Stortinget foretar enkelte lovendringer i tråd med forslagene til SRU II. Dette vil gi et signal om at samene selv har ansvar for å påse at rettighetene blir ivaretatt. Indirekte blir da staten og andre stilt fri fra ansvar.

Til å begynne med bør det etterstrebes å ha et mest mulig enhetlig lovverk, uten forskjeller

mellom våre områder og Finnmark. Videre bør man etterstrebe et tydelig skille mellom offentligrettslig regelforvaltning og privatrettslig eiendomsforvaltning. Hvorvidt dette standpunkt innebærer at lovverket som nå gjelder for Finnmark også må bli utvidet til hele det samiske området, eller krever nye lover som også avløser gjeldende lovverk i Finnmark, eller eneste gjenstående mulig løsning er separate lover for disse områder, er kun et lovteknisk spørsmål. Statens forpliktelser og ansvar ovenfor samene i de to områdene kan ikke være forskjellig. Samene i de to områder er like mye verdt.

I denne sammenhengen vil vi også framheve betydningen av at det blir inntatt en mest mulig restriktiv holdning til all utbygging i de samiske områder, inntill denne nye utredningen er gjennomført.

13.4 Kartleggingsloven, a)

GDBT har på et annet sted i denne uttalelsen pekt på faren for ansvarsfraskrivelse og privatisering av de samerettslige spørsmål. Derfor er vi i utgangspunktet svært skeptiske til den foreslåtte kartleggingsloven. Likevel utelukker vi ikke at dette er en mulig løsning, og at denne foreslåtte loven kan være et verktøy blant flere, dersom denne inngår i en pakke av tiltak for å komme videre.

§ 1) a) Poenget med SRU II slik vi har tolket mandatet, var å undersøke og trekke fram de samiske rettighetene, enten disse er kollektivt eller privat forvaltet. Formålsparagrafen gjenspeiler dessverre ikke samenes rettigheter på en god nok måte. Uten at dette blir korrigert er formålsparagrafen og derved hele loven uakseptabel for GDBT/NTR.

§ 1) b) I den samme formålsparagrafen heter det at formålet er å legge til rette for kartlegging og anerkjennelse av eksisterende rettigheter. Dette er utilstrekkelig fordi et spørsmål om samiske rettigheter også er nødt til å inkludere tidligere rettigheter. Selvfølgelig skal denne eventuelle lov ha som formål å kartlegge og anerkjenne alle samiske rettigheter, så vel kollektive som privat forvaltet, også slike rettigheter som er overtatt av andre opp gjennom

historien. Ellers vil dette gi et automatisk amnesti til så vel staten selv, som de aktører som har opptrådt med hjemmel i lover og vedtak gitt av det grunneierdominerte Stortinget.

§4) Slik denne paragrafen nå er utformet, ved å innledningsvis vise særskilt til interne rettighetsspørsmål i reindriften, dreier man fokus bort fra omverden og overgrepene der til interne forhold. Eksempler kan være vel og bra, men gjør seg svært sjelden i en lovtekst. Dersom eksempler likevel skal inngå vil vi be om at følgende rettighetsspørsmål blir føyet til:

- herunder
- skogbrukets rettigheter og hvordan disse ble ervervet
- jordbrukets ekspansjon og rettighetsovertagelse langt inn i fjellene.
- jakt- og friluftslivets rettighetsovertagelse fra samiske rettighetshavere i våre områder.

De etterfølgende lovparagrafer i denne eventuelle lov må selvfølgelig korrigeres i tråd med formålsparagrafen og våre anførsler foran. Derfor lar vi være å kommentere dette lovforslaget videre.

13.5 Hålogalandsloven, b)

Dette forslag avvises i sin helhet. Forslaget og dets konsekvenser er ikke noe annet enn et folkerettslig overgrep. I tillegg innebærer dette rettighetsoverføringer til nye grupper uten foregående utredning og kartlegging.

13.6 Lov om rettsforhold m.v, c)

Dette er ikke et langsiktig holdbart forslag. Staten vil fortsatt ha rollen som eier, med overordnet grunneierrolle, samtidig som samenes rettigheter ikke blir anerkjent.

13.6.1 Gjennomfør revidert Statskog

Til tross for at vi ikke kan stille oss bak hovedforslaget som Statskog har lagt fram, har statsforetaket oppvist en vilje til å drøfte forandringer som er verdt å gi honnør. Bl.a ligger det flere interessante elementer i deres drøftinger i forhold til "Revidert Statskog". Dette bør derfor bli fulgt opp så snart som mulig. Her kan ligge en av nøklene til i hvert fall mulig overgangsordning.

13.7 Fjellogen, d)

Forslagene avvises på det mest bestemte. Vi viser til vår begrunnelse for dette i kapittel 9. I stedet foreslår vi at det umiddelbart settes i gang et arbeid med henblikk å så snart som mulig avvikle fjellogen. Avviklingen bør bli synkronisert med revideringen av Statskog.

13.8 Friluftsløven, e)

Så fremt dette ikke er å anse som regulering av samiske rettigheter er denne foreslåtte endringen uproblematisk.

13.9 Reindriftsloven, f)

SRU II kommer med flere forslag på forandringer i reindriftsloven og i tilknytning til de ulike lovforslag som utvalget legger fram. Enkelte av disse er uproblematisk. Imidlertid bør det settes ned et utvalg med oppgave å foreta en helhetlig gjennomgang av reindriftsloven. Hensikten må være å komme fram til en lov som bøter på tidligere urett, slår fast prinsippet om reindriftens rettigheter og presiserer at disse har forrang, i de områder reindriften har brukt i all tid. I tillegg kan denne loven inneholde de regler av internrettslig natur som rein-eierne selv ønsker. Som borgere i Norge bør også reineierne ha tilgang til de servise-funksjoner som følger med rettsstaten. For øvrig skal ikke denne loven inneholde andre regler enn de som er strikt nødvendig når det gjelder staten sitt behov for å regulere reindriften. Dette behov for regulering skal samsvare med statens tilsvarende behov i forhold til andre næringer, f.eks jordbruket.

13.10 Saksbehandlings- og konsultasjonsloven, g)

Dette kan være et positivt bidrag til økt dialog mellom interessegrupper og gi forståelse for de samiske rettighetene. Før man iverksetter et lovverk på dette området bør man imidlertid avklare enkelte spørsmål.

- 1) Et lovforslag på dette området får ikke erstatte og svekke de plikter eventuelle tiltakshavere allerede har gjennom andre lover, f.eks plan og bygningslovgivingen.
- 2) Forslaget § 3 inneholder begrepet "*som kan få virkning på samisk materiell kulturutøvelse*" (NOU 2007:13, s. 55). Denne formuleringen

vil vi advare mot. Dette fordi ordlyden kan oppfattes å begrense virkeområdet til kulturutøvelse og åpner for at de eventuelle tiltakshaverne gis retten til å selv vurdere tiltakets virkning. Derved kan tiltak som fra et reindriftsamisk ståsted gir f.eks. negative næringsmessige konsekvenser bli tolket til å falle utenom lovens virkeområde og iverk-satt ved siden av den foreslåtte konsultasjonsprosessen.

- 3) Forslaget § 6 første avsnitt er inndelt i punktene a-c, der punktet c) innledes med "*Andre rettighetshavere ...*" (NOU 2007:13, s. 55). Dette kan dessverre lede tankene til at reindriftsforvaltningen og distriktstyrene under b), og Sametinget under a) er å oppfatte som rettighetshavere, noe de selvfølgelig ikke er. De har særlige forvaltningsoppgaver og skal av denne grunnen bli konsultert, men ikke som representanter for samiske rettighetsutøvere.
- 4) Sametingets offentligrettslige rolle er imidlertid ikke godt nok presisert i lovforslaget. Forslagets bestemmelser om Sametingets retningslinjer og vurderinger av tiltakenes virkninger (forslagets §§ 8, 9 og 12) må derfor bli styrket med at retningslinjene er bindende og at de skal tillegges avgjørende vekt i de vurderinger som skal foretas.

13.10.1 Plan- og bygningsloven, h)

GDBT har ikke hatt mulighet å foreta en helhetlig gjennomgang av reglene i den nye plan- og bygningsloven opp mot de forslag som SRU II legger fram og som er basert på gjeldende lov. Plan- og bygningslovgivingen har imidlertid stor betydning for de reindriftsamiske interessene. Derfor må den videre oppfølgingen av dette lovområdet sikre at de samiske interessene blir ivarettatt.

14.0 Vedlegg - SRU II mandat bearbeidet av GDBT

2. Utvalget:

- 1) - bør utrede generelt spørsmålene omkring den samiske befolknings rettslige stilling når det gjelder retten til og disponeringen og bruken av land og vann i samiske bruksområder utenfor Finnmark fylke.
- 2*) - bør ta sikte på å identifisere de aktuelle områdene i samsvar med artikkel 14 nr. 2 i ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater.
- 3*) - bør generelt gi dels en framstilling av rettsutviklingen og av rettstilstanden i dag,
- 4) - bør dels gi en begrunnet vurdering av hvilke endringer i rettstilstanden som er ønskelige.
- 5) - bør gi en historisk redegjørelse for hvilke sedvaner, rettsoppfatninger og rettsregler som har gjort seg gjeldende når det gjelder retten til og bruken av land og vann i samiske bruksområder i den utstrekning det er nødvendig for å klarlegge gjeldende rett og legge fram forslag til løsninger.
- 6) - bør gi en historisk redegjørelse for den faktiske bruken av land og vann i disse områdene og for eventuelle uoverensstemmelser mellom rett og faktisk bruk.
- 7) - vil kunne bygge på tidligere utredninger, når det gjelder den rettshistoriske framstilling og redegjørelsen for den faktiske bruken av land og vann i de samiske bruksområder.
- 8) - kan ta initiativ til ny forskning og/ eller utredninger, dersom det er nødvendig for å frambringe tilstrekkelig dokumentasjon.

3. Utvalget

- 1) - bør utrede og komme med forslag til hvordan man skal trygge den samiske befolknings muligheter til å utnytte naturressursene i sine bruksområder, samtidig som man anerkjenner den ikke-samiske befolknings interesser.
- 2*) - bør særlig vurdere reindriftens arealbruk og rettigheter, med sikte på å kunne opprettholde og utvikle en bærekraftig reindriftsnæring.
- 3*) - bør utrede spørsmål om lokal forvaltning av grunnen og naturressursene.
- 4) - bør utrede hvordan den samiske lokalbefolknings eventuelle rettigheter innen sitt bruksområde skal avgrenses mot og fungere sammen med den øvrige lokalbefolknings og andre gruppers rettigheter og interesser.
- 5) - bør klarlegge eventuelle ulikheter i interesser mellom forskjellige deler av den samiske befolkning.

- 6) - utrede og gi anvisning, i den utstrekning det blir nødvendig, på hvem som skal være bærere av eventuelle særlige samiske rettigheter.
- 7) - bør kartlegge og komme med forslag til løsninger som kan dempe eventuelle konflikter mellom ulike bruksmåter for grunnen – bl.a. utøvelsen av reindrift, jordbruk, husdyrbruk, skogsdrift, fiske, industri og vannkraft, gruvedrift, turisme, forsvar, naturvern og friluftsliv osv. Det tenkes her både på eventuelle konflikter mellom samiske og ikke-samiske brukere og på eventuelle konflikter mellom ulike interesser innen disse to kategoriene.
- 8) - skal legge vekt på samiske og lokale sedvaner og rettsoppfatninger vedrørende bruken av land og vann i de aktuelle områder, i arbeidet med disse spørsmålene.
- 9) - skal legge vekt på den internasjonale rettsutviklingen på området og legge frem forslag som ikke er i strid med Norges internasjonale forpliktelser, herunder FN-konvensjonen 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater.
- 10) - bør vurdere om forslag til løsninger kan gjennomføres ved tillempinger i eksisterende forvaltningsordninger, eller om en bør innføre nye ordninger.
- 11) - bør vurdere behovet for endringer i gjeldende rettsregler, og eventuelt legge fram forslag til bestemmelser.
- 12) - bør vurdere om det er behov for lovregler i en egen lov, eller om eventuelle nye lovbestemmelser bør tas inn i gjeldende lovverk.
- 13*) - skal herunder vurdere om fjellova bør legges til grunn for forvaltningen.

4. Utvalget:

- 1) - bør i nødvendig utstrekning samarbeide med andre utredningsprosjekter av interesse for utvalgets arbeid, herunder planlovutvalget oppnevnt 23. oktober 1998.

5. Utvalget

- 1) - må utrede de økonomiske og administrative konsekvensene av forslagene i samsvar med utredningsinstruksen, jf. særlig pkt 2.3.

6. Utvalget

- 1) - skal avgi sin avsluttende utredning innen 1. juli 2005.»

15.0 Kilder

- Bremset Hansen Runbjørg, Nærøyfolket 1800-1920, Nærøy kommune, Namsos, 2000
- Brekke Lars Peder, Landbruks- og matminister (Sp), Landbrukets rolle i utviklingen av fjellbygdene, Tale/artikkel ved Fjellkonferansen, Lillehammer, 02.12.2008
- Danielsen Astrid, Kjøbebetingelser ved salget i 1793 av Værra eller Juldals alm. Kopi av utskrift foretatt 1926, privat arkiv Snåsa
- Den parlamentariske landbrukskommission, Dokument Nr. 8. (1898) Forslag til lov angående jakt og fangst, 23de februar 1898, Stortingets arkiv, Oslo
- Falch Tor, Jon Gauslaa m.fl, Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett - bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget, NOU 1997: 5, Statens forvaltningstjeneste, OSLO 1997
- Five Haakon Martin - Statsraad, debatten i Odelstinget 20.januar 1920, protokoll s 60, Stortingets arkiv, Oslo
- Fladby Rolf og Terje Schou, Skattematrikkelen 1647, Norsk lokalhistorisk institutt, Universitetsforlaget Oslo - Bergen - Tromsø, 1975
- Gauslaa Jon, Hovedlinjene i NOU 2007: 13 - presentasjon på høringsseminar på Hell, 3. november 2008
- Gauslaa Jon m.fl, Den nye sameretten, kapittel 1-15, NOU 2007: 13, Bind A, Departementenes servicesenter, Oslo 2007
- Gauslaa Jon m.fl, Den nye sameretten, kapittel 16-24, NOU 2007: 13, Bind B, Departementenes servicesenter Oslo 2007
- Gauslaa Jon, Bjørn Bjerkli m.fl, Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget, NOU 2007: 14, Departementenes servicesenter, Oslo 2007
- Gjermundsen Jon Ola, Hvor langt kan vi stole på skattematrikkelen, artikkel i «Den eldste matrikkelen - En innfallsport til historien - Skattematrikkelen 1647», Norsk Lokalhistorisk institutt, Oslo 1991
- Hallan Nils, Dei første meldingane om samar i Nord-Trøndelag. Artikel i Årbok for 1966, Nord-Trøndelag Historielag, Steinkjer
- Hernes Gudmund og Willy Martinussen, Demokrati og politiske ressurser - Levekårsundersøkelsen, august 1979 - NOU 1980:7, Universitetsforlaget Oslo-Bergen-Tromsø
- Hjulstad Ola, Van Severen 150 år i Namdalen 1849-1999, Forestia Van Severen, Norske Skog Skogene, Norske Skog Kraft, 1999
- Jaktlovkomiteén 1939, vedlegg til Ot.prp.nr.1 (1940) Lov om viltstellet, jakt og fangst (videre behandling ble avbrutt av krigen), Stortingets arkiv, Oslo
- Johnsen Sigbjørn m.fl, Velgere, valgordning, valgte, NOU 2001: 03, Statens Forvaltningstjeneste, Oslo 2000
- Karlgård Bernt, Gammelt og nytt fra Sul. Kommisjon hos H.E. Eides etterf., Verdal 1960
- Landbruksdepartementet, Forslag til Handlingsplan - Næringsutvikling i utmark med vekt på utmarksbasert reiseliv, Utarbeidet for Landbruksdepartementet av en arbeidsgruppe oppnevnt av Statens Nærings- og distriktsutviklingsfond, Juli 2003
- Landbruks- og matdepartementet, Om forskrift om seter og tilleggsjord m.m. i statsallmenningane, Rundskriv M-3/2007, Oslo 2007
- Landbrukskomiteen, Indst. O. VII - 1898/99, Stortingets arkiv, Oslo

- Lov om erhvervelse av fjeldstrækninger, datert 27de august 1915, Stortingets arkiv, Oslo
- Løken Johan C. m.fl, Jordskifterettens stilling og funksjoner, NOU 2002: 09, Statens Forvaltningstjeneste, Oslo 2002
- Lovdata. Gjeldende lover som det vises til. <http://www.lovdata.no/all/alfab.html>
- Meråker bruk, <http://www.merakerbrug.no/>, Lastet: 06.01.09
- Moberg Bård og Hans Oust, Vil høyere arealgrenser i konsesjonsloven medføre høyere priser og større omsetning av eiendommene?, Mastergradsoppgave, Institutt for økonomi og ressursforvaltning, Norges Landbrukshøgskole, 2004
- Norges forskingsråd, Seminar om forskning på bruk og vern - Kunnskapsformidling og kunnskapsbehov, <http://www.forskningsradet.no/no/Arrangement/Seminar+om+forskning+pa+bruk+og+vern++Kunnskapsformidling+og+kunnskapsbehov/> 1224698155445, Lastet, 26.01.09
- NRK, http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_trondelag/1.129074, fredag 14.11.03
- Olsen Leiv, Sørsamene: Urfolk eller nyinnvandra folk?, Hovedoppgåve i historie, Universitetet i Bergen, desember 1998
- Onsrud Helge m.fl, Lov om eiendomsregistrering. Om et forbedret eiendomsregister og forslag til ny lov om eiendomsregistrering til erstatning for delingsloven. NOU 1999: 1, Statens forvaltningstjeneste, Oslo 1999
- Opplysningsvesenets fond (Ovf), Årsrapport 2007, Opplysningsvesenets fond, Oslo 2008
- Opsahl Erik og Harald Winge, Finnemantallet 1686, Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt, Oslo 1990
- Ot.orp.nr.40 (1914), Om utfælerdigelse av en lov om erhvervelse av større fjeldstrækninger, Landbruksdepartementet, Stortingets arkiv, Oslo
- Ot.prp. nr. 70 (2004-2005), Om lov om eigedomsregistrering, <http://www.regjeringen.no/Rpub/OTP/20042005/070/PDFS/OTP200420050070000DDDPDFS.pdf>
- Martens Nicolay, Skogliv Optegnelser af Nicolay Martens bearbeidet og utgitt av Olaug Preuthun, 1.gangsutgivelse Olaf Norlis Forlag, Kristiania 1906, Nyutgivelse Snåsa historielag 2002
- Randen Olav, Brøyte seg rydning - Bureisingstid og bureisarliv, Boksmia Ål, 2002
- Skjei Jarle, Husmannen og husmannsplassen, Kulturminne i Nord-Trøndelag II, Nord-Trøndelag historielag, Steinkjer 1982
- Skoghøy Jens Edvin A. m.fl, Domstolene i første instans. Førsteinstansdomstolenes arbeidsoppgaver og struktur, NOU 1999: 22, Statens forvaltningstjeneste, Oslo 1999
- Skogvang Susann Funderud, Samerett - Om samenes rett til en fortid, nåtid og framtid, Universitetsforlaget Oslo 2002
- Skåre Jan, Alf-Inge Jansen, Bente Holmvang, Manuela Ramin-Osmundsen, Kjersti Larsen, Harald Venger og Åge Knudsen, Lov om erved og tap av norsk statsborgerskap, NOU 2000: 32, Statens forvaltningstjeneste Oslo 2000
- Solerød Mari, Vernet natur skal brukes, artikkel Forrnkningsrådet sin nettside, <http://www.forskningsradet.no/no/Nyheter/Vernet+natur+skal+brukes/1234131035722?kilde=n>, Lastet feb. 2009.
- Spesialkomiteen, Indst. O. IX, 26.juni (1914), Stortingets arkiv, Oslo

Steinkjerleksikonet, nettbasert by- og kommuneleksikon om Steinkjer. Ansvarlig redaktør Morten Stene, <http://www.steinkjerleksikonet.no/index.php?head=5>

Svensson Tom G. mfl, Samiske sedvaner og rettsoppfatninger – bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget, NOU 2001: 34, Statens Forvaltningstjeneste, Oslo 2000.

St.meld. nr. 19. (1958), Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, Landbruksdepartementet, Oslo

St meld nr 35 (1996-97) Om rovviltforvaltning - Vedlegg 6 Juridisk vurdering av beiteretten, Notat av 15. juli 1996 utarbeidd av Avdeling for arealforvaltning, Landbruksdepartementet.

Ulvig Kiær AS, <http://www.ulvig-kiar.no/>, Lastet feb. 2009

Walberg Øystein, Kommunalt selvstyre 150 år i 1987, Verdal Historielag, Verdal 1987